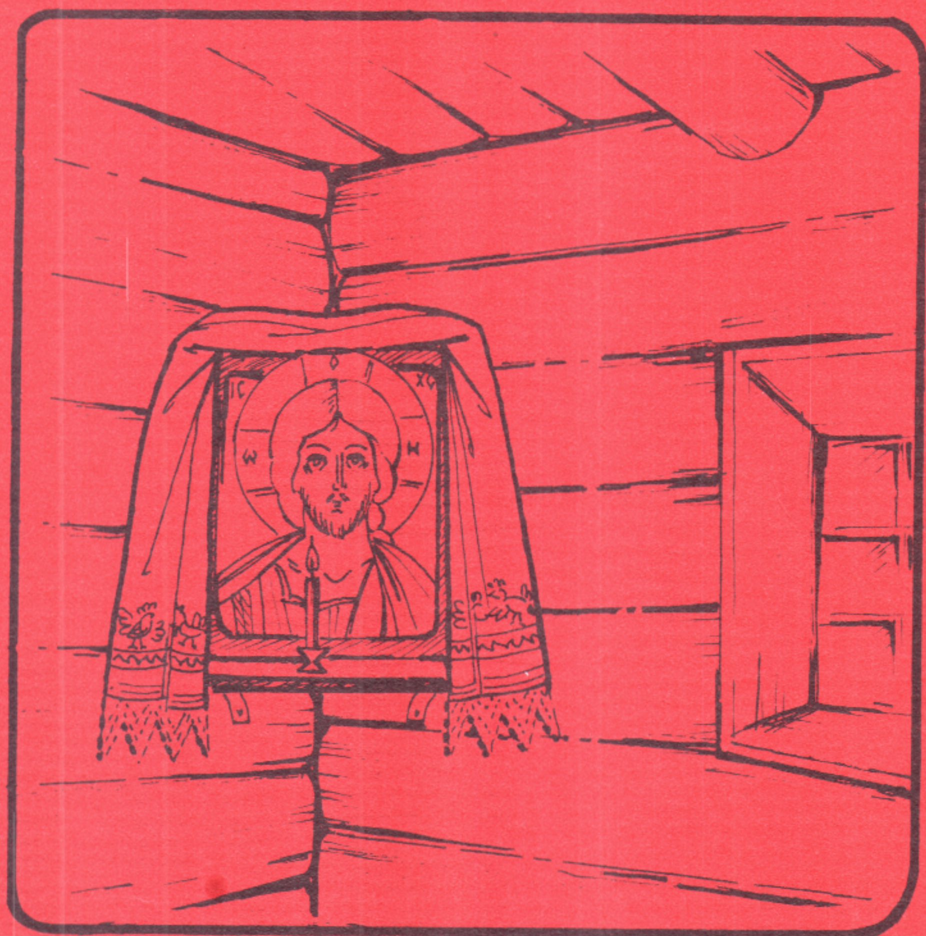
FEĎAN TŠUPPU

Heikki Koukkunen

1938—1983

FEĎAN TŠUPPU

Fil. tri Heikki Koukkusen
muistojulkaisu

toimittanut
Maire Tsutsunen

Joensuun Seudun Suojärveläiset r.y.

Joensuu 1984

ISBN 951-99545-6-2 nid.
ISBN 951-99545-5-4 sid.

Pohjois-Karjalan Kirjapaino Oy Joensuu 1984

Karjalaisuudelle
omistetusta
elämäntyöstä
kiittäen

Joensuun Seudun Suojärveläiset r.y.

Saatteeksi

Fed'an tšuppu, Heikin nurkkaus, nähtiin vuosina 1982—1983 sanomalehti Karjalaisessa otsikkona, jonka alla ilmestyivät fil.tri Heikki Koukkusen karjalankieliset pakinat. Jotta Heikin nurkkaus ei hiljenisi, jotta karjalan kieli ja perinnetyö edelleen elpyisivät, Joensuun seudun suojärveläiset julkaisevat hänen pakinansa sekä muutamia lehtikirjoituksia, puheita ja esitelmiä jälkipolvien käyttöön. Mukana on myös muistokirjoituksia eri lehdistä sekä valokuvia vuosien varrelta. — Kannustakoon Heikin valoisa muisto Karjalan kansaa menneisyytensä tuntemiseen, sillä siitä kasvaa tulevaisuus.

Muistojulkaisun kustannuksiin ovat osallistuneet Joensuun kaupunki, Suomen Kulttuurirahaston Pohjois-Karjalan rahasto, Pohjois-Karjalan Maakuntarahasto, Karjalaisen Kulttuurin Edistämissäätiö, Karjalan Liitto, Säätiö Väinölä ja Ortodoksisen kulttuurin säätiö. Lämpimät kiitoksemme nimeltä mainituille ja -mainitsemattomille myötävaikuttajille!

Joensuun Seudun Suojärveläiset r.y.

Dosentti Heikki Koukkusen muistolle

Nuorena poistui joukostamme intomielinen Karjalan poika ja karjalaisen kulttuuriperinnön elävöittäjä Heikki Koukkunen, joka oli kautta Suomen tunnettu karjalaisten ohjelmien vetäjä juhlissa, radiossa ja televisiossa. Vähemmän tunnettu mutta yhtä arvokas oli hänen työnsä tiedemiehenä, erityisesti Karjalan ortodoksisen kirkon ja perinteen tutkijana. Hänessä Suomi menetti kulttuuripersoonallisuuden.

Heikki Koukkunen oli Raja-Karjalan lapsia, syntynyt Suojärvellä 21. 3. 1938. Evakkotielle hän joutui pikku poikasena talvisodan alkaessa. Nuoruuttaan hän eli Pohjois-Karjalan vaaramaisemissa, pääsi ylioppilaaksi Lieksan yhteislyseosta 1957 ja valmistui maisteriksi ennätysajassa Helsingin yliopistosta pääaineenaan historia 1959. Kuusi vuotta myöhemmin hän suoritti filosofian lisensiaatin tutkinnon.

Helsingin yliopistoon perustettiin Ortodoksian tutkimuksen laitos Ortodoksisen ylioppilasliiton aloitteesta. Laitoksen esimieheksi tuli prof. Kauko Pirinen ja sen ensimmäiseksi assistentiksi v. 1964 maisteri Heikki Koukkunen. Sitä ennen hän oli ehtinyt suorittaa asepalveluksen sekä toimia opettajana Lieksan yhteislyseossa ja tutkijana Sotatieteen laitoksen sotahistoriallisessa toimistossa. Yliopiston opettajana hän pani alulle Ortodoksian laitoksen kirjakokoelmien hankkimisen ja samalla jatkoi tutkimustyötä tohtorinväitöskirjaa varten.

Aktiivinen luonne ja taiteellinen taipumus vetivät hänet kuitenkin välillä kulttuuritoimintaan. Hän siirtyi TV 1:n yhteiskunnallisten ohjelmien palvelukseen v. 1967 ja toimitti joukon eläviä karjalaisaiheisia ohjelmia sekä esiintyi yhdessä kauniin laulajatar-rouvansa Annelin kanssa monissa kulttuuritilaisuuksissa eri puolilla maata elvyttäen duettoina ja yksinlauluina karjalaisen kansanlaulun aiheita ja sävelmiä. 1970-luvulla hän toimi itsenäisenä yrittäjänä tuottaen dokumenttielokuvia sekä äänilevyjä ja -kasetteja, jotka kaikki liittyivät karjalaiseen kulttuuriperinteeseen. Kun sitten Bomba-kylä valmistui Nurmekseen, Heikki Koukkusen oma ohjelmatoimisto hoiti keskeisen osan karjalaisesta ohjelmasta yleisölle. Hänen

ohjelmaryhmänsä esitti paitsi laulua, soittoa ja tanhua myös näytöksiä vanhan käsityön ja perinteisen muodinkin alalta.

Heikki Koukkunen oli laaja-alainen ja monitahoinen karjalainen luonne, joka kaipasi monipuolista henkistä elämää. Hän palasi jälleen myös tutkimuksen pariin, ja v. 1977 hän väitteli Joensuun korkeakoulun ensimmäiseksi filosofian tohtoriksi teoksella ''Suomen valtiovalta ja kreikkalaiskatoliset 1881—1897''. Rinnan kulttuuritoimintansa kanssa hän harrasti tiedettä ja julkaisi tutkimuksia Helsingin ortodoksisen seurakunnan historiasta, luostariemme vaiheista ja vihdoin yleisesityksen Suomen ortodoksisen kirkon autonomian ajalta nimellä ''Tuiskua ja tyventä. Suomen ortodoksinen kirkko 1918—1978''. Pian tohtorintutkinnon jälkeen Heikki Koukkunen alkoi tuntiopettajana pitää luentoja Joensuun korkeakoulussa lähinnä Suomen autonomian ajan historiasta. Huhtikuussa 1983 hänet nimitettiin korkeakoulun sivutoimiseksi tieteelliseksi opettajaksi, nimittäin historian, erityisesti ortodoksisen kirkkohistorian dosentiksi. Traagista on, että hän ei ehtinyt hoitaa dosentin tointaan.

Vaikea sairaus katkaisi monipuolisesti lahjakkaan karjalaisen miehen uran. Heikki Koukkunen kuoli syöpään Joensuussa 9. 11. 1983. Vaimon ja kolmen lapsen lisäksi häntä jäivät kaipaamaan laaja suvun ja ystävien piiri ja koko karjalainen kansa, joka oli tutustunut häneen henkilökohtaisesti tai tiedotusvälineiden kautta. Heikki oli valoisa ihminen ja hänen muistonsa on kaunis.

Tunnustuksena ortodoksisen kirkkokunnan hyväksi tehdystä työstä Heikki Koukkunen sai Pyhän Karitsan Ritarikunnan ritarimerkin v. 1968 ja kiitoksena aktiivisesta toiminnasta Karjalan Liiton työssä sekä sen hallituksen jäsenenä hän sai Karjalan Liiton kultaisen ansiomerkin v. 1982. Sotilasarvoltaan Heikki Koukkunen oli luutnantti.

Heikki Kirkinen

(Karjalan heimo n:o 11—12/1983)

Metropoliitta Johannes

Dosentti Heikki Koukkusen hautauspäivänä 25. 11. 1983

Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen!
Kristuksessa rakkaat ystävät!

Olemme tulleet rukoilemaan lepoa nukkuneen Jumalan palvelijan Heikin sielulle ja anteeksiantoa hänen tahtoen ja tahtomattaankin tekemistään rikkomuksista, lepoa viime kuukausina paljon kärsineelle kilvoittelijalle, jonka Jumala nyt on vapauttanut tämän ajan ahdistuksista. Pyhän kirkkomme hautauspalvelu on tällaisena hetkenä meille erityisen läheinen ja rakas, sitä läheisempi ja rakkaampi, kuta voimakkaampana koemme menetyksen omaisen tai ystävän nukkuessa kuolonuneen.

Tänä päivänä koemme tuskallisen todellisiksi Johannes Damaskolaisen hautaveisuissa olevat psalmien ajatuksia heijastavat sanat, jotka kertovat meille, miten ihminen kuihtuu kuin kukka ja häviää ja katoaa unen tavoin. Näin on ulkonaisessa mielessä kirjaimellisesti muutamassa lyhyessä kuukaudessa käynyt Jumalan palvelijan ystävämme Heikin kohdalla. Nuori, lupaava, työn intoa ja uuden suunnittelua täynnä ollut elämä on kuihtunut ja hävinnyt meidän silmistämme ainakin pintapuolisesti katsoen, emmekä ymmärryksemme vajavaisuuden takia löydä selvää vastausta, kun murheellinen ajatuksemme tekee ”minkätähden?” -kysymyksiään.

Tällä hetkellä meidän paikkamme onkin ensisijaisesti rukoilijan ja esirukoilijan paikka. Kirkon perinteen mukaan lausumme nukkuneen Jumalan palvelijan Heikin haudan läheisyydessä: Kristus, ihmisiärakastavana saata lepoon kasvojesi valkeuteen ja kauneutesi ihanuuteen hänet, jonka olet valinnut.

Kuoleman hetkellä ihmiselämä näkyy eräässä mielessä kokonaisuutena ja usein samalla siten, että ikäänkuin uudella tavalla pystymme havaitsemaan siinä sen, mikä on olennaista. Tämä on koettu monen haudan äärellä ja monen arkun läheisyydessä: elämän monisärmäisestä rikkaudesta ja pyrkimysten paljoudesta erottuu elämän ajallisesti päättyessä ikäänkuin välittömästi se, mikä tuossa ihmisessä on ollut merkittävää ja

hänen elämäntyölleen arvokasta ja pysyvän muistamisen ansaitsevaa.

Kun Jumalan palvelijan Heikin kohdalla käännämme katseemme nyt päättyneeseen elämänjuoksuun — rakkaudella, kaipauksella ja kunnioituksella — erottuu siinä ensinnäkin selvänä ja voimakkaana syvä kiintymys karjalaista kulttuuria ja perinnettä kohtaan, ei vain ajatuksellisena mielenkiintona johonkin värikkääseen ja erikoiseen menneeseen, vaan elävänä ja myötäelävänä syvällisenä harrastuksena, elvyttämisenä ja toteuttamisena. Tämä osa hänen elämäntyötään on erittäin arvokkaalla tavalla sitä, mitä meidän aikanamme yhä suuremmalla ymmärtämyksellä kutsutaan heimon ja kansan juurien etsimiseksi ja vaalimiseksi. Kaikessa tässä osoitti Jumalan palvelija Heikki myönteisellä ja käytäntöä palvelevalla tavalla itse perinnekäsitteen ortodoksista tulkintaa: se ei ole vain kunnioitettua menneisyyttä, vaan ensisijaisesti elävää jatkuvuutta, jossa menneitten sukupolvien arvot ja teot elävät meissä ja meidän kauttamme, mutta samalla myös meille.

Tällä hetkellä meillä on kuitenkin erityinen syy antaa ajatuksemme siirtyä Heikin suhteeseen ortodoksiaan ja ortodoksiseen kirkkoon. Ortodoksinen aines on luonnollisesti monin tavoin ja erottamattomasti mukana siinä karjalaisessa kulttuurissa, johon jo olemme viitanneet, eikä näitä kahta kumminkaan saa samaistaa toisiinsa, koska silloin tehtäisiin kummankin omaleimaisuudelle ja perusluonteelle vääryyttä. Voimme sanoa, että niin kuin Heikki halusi elää karjalaista perinnettä, niin myös ortodoksia oli hänelle persoonallisella tavalla elävää jatkuvuutta ja läsnä olevaa, vuosituhannesta toiseen ulottuvaa yhteyttä ja rikasta kokonaisuutta. Ortodoksinen kirkko oli kylläkin hänen karjalaisuutensa kirkko, mutta se ei milloinkaan rajoittunut tähän. Juuri Jumalan palvelijalle Heikille oli ominaista, että hän hyvin voimakkaasti ja määrätietoisesti näki ortodoksian ylikansallisen, rajoja ylittävän luonteen ja täten hän myös erityisen syvästi arvosti sitä, että oma pieni suomalainen ortodoksinen kirkkomme on erottamaton osa tuota suurta kokonaisuutta ja että se saa elää ja pysyä ortodoksisen maailman historiallisen keskuksen yhteydessä, vanhan Bysantin kirkollisen perinteen jatkajana, joka kaikkien vaikeuksiensa ja kaiken ulkonaisen vaatimattomuutensa keskelläkin yli kaikkien muitten on ortodoksisen hengen ja ykseyden elävä vertauskuva. Useassa yhteydessä puhui Heikki huolissaan siitä, ettei kaikkialla ole ymmärretty ortodoksian historiallisen sydämen suojelemista ja tukemista eikä siksi siteitten vahvistamista juuri sinne. Näitä yhteyksiä hän tahtoi tukea ja edistää ominkin teoin ja voimin, niin kirkollisesti kuin ortodoksisen kulttuurin alalla.

Monet näyt jäivät hänen kohdallaan vielä näyiksi. Monet jalot suunnitelmat jäivät odottamaan uusia toteuttajia. Vielä viimeksi tavatessamme hän suurella lämmöllä puhui ajatuksesta saada aikaan myönteisesti yhteyttä rakentava ja vahvistava pyhiinvaellus- ja kulttuurimatka Konstantinopoliin. Kaikessa tässä hänen henkensä viihtyi ja eli voimakkaana ja luottavaisena, vaikkei häntä aina ymmärretty. Hän näki kauas ja laajalle, vaikkei tätä aina myönnetty.

Kristuksessa rakkaat ystävät! Paljon muuta olisi sanottavissa tällä hetkellä, mutta se saa väistyä rukouksen tieltä tai jäädä toisten aikoinaan sanottavaksi. Yksi seikka on kuitenkin näihinkin vaatimattomiin ajatuksiin lisättävä: Me, jotka rakkaudella ja kunnioituksella ajattelemme Heikin elämän peruspyrkimyksiä ja keskeisiä arvoja, me emme saa jättää hänen muistoaan vain kaipaavien ja ystävällisten ajatuksien varaan. Todellista kunnioitusta on vain siellä, missä poisnukkuneen ystävän keskeiset, parhaat pyrkimykset saavat elää meissä ja meidän kauttamme. Jumalan palvelija Heikki on poissa keskuudestamme. Rikas elämäntyö on päättynyt hänen kohdallaan. Rukoilemme lepoa hänen sielulleen, kiitämme hänestä Jumalaa ja pyydämme, että meille suotaisiin uskollisuutta ja rohkeutta ja kestävyyttä jatkaa Jumalan avulla sen puolesta, mikä Jumalan palvelijalle Heikille oli parasta ja rakkainta ja arvokkainta.

Iankaikkinen muisto!

Kunnia olkoon Isälle ja Pojalle ja Pyhälle Hengelle nyt, aina ja iankaikkisesta iankaikkiseen!

''Oi kiitos, Sa Luojani armollinen, joka päivästä jonka ma elin.''

Ystäväämme Heikki Koukkusta muistellessa soi mielessä Eino Leinon runo: Oi kiitos, Sa Luojani armollinen, joka päivästä jonka ma elin.

Heikki tuli Joensuun Seudun Suojärveläiset r.y:n jäseneksi talvella 1977 juuri väitelleenä tohtorina kuin maailmalla mainetta niittänyt poika lapsuuskotiinsa. Seura onnitteli väitöstilaisuuden jälkeen kukkasin suojärveläistä tohtoria, ensimmäistä Joensuun korkeakoulun historiassa, ja kohta ilmestyi väitöskirja ''Suomen valtiovalta ja kreikkalaiskatoliset 1881—1897'' lämpimien kiitosten saattelemana seuran kirjastoon, joka sijaitsee minun työhuoneessani. Samalla saimme lähellemme monipuolisen, innostuneen ja innostavan ihmisen, joka taitavasti organisoi toimintaamme, järjesti kanssamme perinteisiä juhlia ja tuki Oma Suojärvi -lehteä kirjoituksin — oikeastaan enemmän kuin hänen aikansa olisi antanut myöten.

Syyskuiset Sviizoin praasniekkamme, ristin ylentämisen juhlat, olivat alusta asti Heikin sydäntä lähellä. Hän aktivoi ja innosti juhlatoimikuntaa kaksi-, joskus kolmipäiväisenkin ohjelman laatimisessa, niin että sen teema vuosi vuodelta uusiutui, vaikka kirkollinen sisältö säilyikin samana.

Vuoden 1979 erikoisuus oli Raja-Karjala kuvataiteessa -näyttely. Kokosimme Artteliin 20 taiteilijan töitä, yhteensä viitisenkymmentä taulua, joissa menetetty kotiseutu tšasounineen, kotitaloineen ja saunarantoineen esittäytyi eri vuodenaikojen vaihtelevissa väreissä.

Vuonna 1980 keskityimme kirkkomusiikkiin, ja jo perinteiseksi muuttunut ohjelma huipentui ekumeeniseen kirkkokonserttiin. Silloin luterilainen kirkko täyttyi ääriään myöten kuulijoista, ja Martti Hormia kirjoitti kiittävässä arvostelussaan, että tuo harrastunnelmainen, täysipainoinen tilaisuus oli hänelle vakuuttavasti osoittanut, miten ihminen voi lähestyä Luojaansa kaikista ilmansuunnista.

Kolmannella kerralla, syyskuussa 1981, Sviizoin praasniekan yhteydessä esiteltiin ''Karjala kirjallisuudessa''. Näille juhlille antoi oman sävynsä kansainvälinen Philoxenia-ryhmä, jonka johtaja, Silibrian metropoliitta Emilianos toimitti juhlajumalanpalvelukset. Näiden vieraiden läsnäollessa siunattiin karjalainen hautamuistomerkki, grobu, jonka alla

Heikin maallinen maja on nyt saanut viimeisen leposijansa. — Juhlalounaalla Heikki puhui valoisia, rohkaisevia sanoja karjalaiselle vierasjoukolle, jonka ikivanha kulttuuri ja muinainen bysanttilainen hengenperintö voi vapaassa länsimaisessa yhteiskunnassa edelleen kehittyä ja kukoistaa.

Seuraavana kesänä Joensuussa pidettiin koko maata käsittävät Suojärven XXXIII pitäjäjuhlat, joiden yhteydessä juhlittiin oman seuramme 10-vuotista taipaletta. Ohjelman suunnittelemiseen ja suorittamiseen Heikki ja Anneli ottivat taas merkittävästi osaa. Sviizoita juhlittiin syyskuussa vaatimattomammin. Mieleeni jäi pelemen-lounas ja kotoinen ilmapiiri, jota kaipasimmekin rankan kesäjuhlan jälkeen.

Juhlia, juhlia . . . Heikin ja Annelin ohjelmatoimisto pyöri täysillä. Oli televisio-ohjelmia, filmituotantoa, nauhoituksia, levytyksiä. Esitelmätilaisuuksia, luentoja, seminaareja. Kiirettä ja stressiä. Ihailin usein, miten myönteisesti — ylen rakkahal — Fedja lupasi tulla tilaisuuksiin, joihin häntä pyydettiin. Kun tarkemmin tutkittiin, almanakka oli jo täynnä, mutta — mutšoi tuli. Kun tarvitsimme apua karjalan kielen tulkintoihin, puhelut puhuttiin tavallisesti yöllä; hän tuli myöhään ja lähti varhain.

Runossaan Eino Leino tekee tiliä Luojalleen, miten on käyttänyt saamansa leiviskän, kanteleen. Minusta tuntuu, että Heikille oli uskottu monta leiviskää ja hän käytti niitä jokaista esimerkillisesti. Hänen toimintansa virikkeet kumpusivat syvältä siirtolaislapsen koti-ikävästä, Karjalan kaipuusta. Ja karjalaista kulttuuria elvyttäessään, sitä läntiseen Suomeen juurruttaessaan hän käytteli kanneltaan myös uuden kotikaupunkinsa ihmisten iloksi. Hänen laulunsa siivet kantoivat meitä kaikkia yli arjen. Hänen karjalankieliset sanontansa jäivät läikkymään mieliimme kepeinä ja kiehtovina kuin osoitukseksi, että Kalevalan ja Kantelettaren Suomelle lahjoittanut kansa elää, vaikka olisi kuollut.

* * *

Heikki, olit seitsemän vuotta seuramme näkyvin jäsen, sen tunnetuin poika. Olet päässyt jouluksi kotiin! Meillä on vielä marraskuu, kuolemankuu. Meillä on ikävä ja kaipaus, Sinulla juhla, joka ei lopu. Isän rakkaus on teemana teillä, ennen ehtineillä. Mutta se ulottuu meille asti, meidänkin arkeemme ja juhlaamme. Ristin löytämisen iloon voi osallistua jo kuoleman varjon maassa. Rukouksen siivin saamme lähestyä Isää, Poikaa ja Pyhää Henkeä — ja ainakin aavistaa onnen, kun koti-ikävä täyttyy. Johanneksen ilmestyskirja kuvailee sitä nykysuomeksi näin:

Sitten enkeli näytti minulle elämän veden virran. Vesi oli kristallinkirkasta. Virta kumpusi Jumalan ja Karitsan valtaistuimesta ja juoksi kaupungin pääkadun keskitse. Virran kummallakin puolella kasvoi elämän puu, joka tekee hedelmää kaksitoista kertaa vuodessa, aina kerran kuukaudessa. Niiden lehdillä parannetaan kansojen sairaudet. — Yötä ei enää ole eivätkä he tarvitse lampun tai auringon valoa, sillä Herra Jumala on heidän valonsa. He saavat hallita kuninkaina aina ja ikuisesti.

Maire Tsutsunen
(Oma Suojärvi 4/1983)

Muistelemma Kotskan Fed'ua

-38 brihattsu rod'ih
Kotškien suguh asettui.
Tuatto vuotti
muamo luad'i
sizäredgi ihastui.

Poiga kazvo
muamoin hoivis,
tuatto yssäs hypitti.
Siid jo ensi askeledgi
sizärien ker tabuali.
Sanazedgi kohta löydi,
niidä muamal kalkatti.

Elellyd ol' toista vuotta,
koilini kui musteńi,
veńalazen jallois pagoh
mieron dorgal tallusti.

Tuatto sovas,
muamo kyläs,
buabo lapsie kattsel'i.
Käsky tuli: "Pagoh läkkiä!"
Buabo pagoh suomaldui.
Keskenäh nyd lapsed jiädih,
viimein muamo kod'iudui.

Kiireh rod'ih ylen äijäl,
lapset matkah šuoritti.
Nuorimbazed regyöh laittoi
kahta vatšaš kannatti.
Vanhembazed, pienet hyögi,
omil jalloil assuttih.
Koilin loimui dorgua näytti
lumen ruskieks russotti.

Eibo äijiä — se nyt tiekkiä —
matkah lähten evästä.

Sobaista mi piäl vai suadih
siid ol' kaikki otokset.
Tarkkazeh, jo matka joudui,
lapsie äijäl väzytti.
Vädžińiä l'ie kovah ollud,
muamo heidä hoputti.

Viimein kyyd'i Värtsiläh sai
kuorma-autos annettih.
Junakyyd'i Suonenjovel,
evakoksi luajittih.

Tuaton kuadoi veńalan'i
kui häi muada puol'isti.
Nenga jäi kuuzi orbolasta,
lizäks syndymättä kaksi.

Suonenjoveld Pohjanmualle
Härmäh heidä heiteldih.
Siid vie Kauhavangi kattšoi,
mielidorga Suojärvel.
Hätkie omas koiz ei oldu,
uuvestah jo jät't'iä pidi.

Kivijärven Lahenperäl
löydyi uuzi korttier'i.
Siellä Fed'a koulun algoi
vuotta kaksi tabuali.
Opettaja opit tagoi
aad da iidgi tavail'i.
Siidä Lieksan Mähkönpellol,
muamo koin jo pyssytti.
Päiviä mitattu ei kellol,
lapsie školah hyssytti.

Randalah nyd opinahjoh
Fed'a matkah šuoriudui,
Siidä Lieksan yhteiskoulun
ylen hyvin tolkuittši.
Ällien kera valgie hattu
sie vai tulla tupsahti.
Helsingissä kandiks lugi
lisensiaatiks tavotti.

Väl'il Annel'ingi löydi,
hänes mutšoin naved'i.
Douhturiksi Jovensuussa
herroin ker häi väitteli.
Yhen kezän Korgiekouluz
minuogi häi opasti.

Kielen karjalazen andoi
perinnöksi meil kandoi.
Naverno vie moned briegud
televizios katsomma.

Duumaitsen, miks suured muš'kad
nuorenna jo läht'ietäh.
Neng on käynyh ennen Fed'ua
monel suurel muzikal.
Fed'a lähti, muiston jätti
loitoz aigah tulevah.

Kotškan Semoi

2

Karjalainen 6. 12. 1983

Fed'an lähtehyö

Miikkulanpiänä (6. 12.) rouno vuozi aigua Karjalańi-gaźietaz avattih ''Fed'an tšuppu''. Nedäl'i l'ibo kaks keskie siid Kotškańi Fed'a ainoz kirjuttel'i karjalaźiz d'ieloloiz karjalan kielel.

Da ylen vesseläh da interesnoih jytyi kirjuttel'i. A sid kui piäzimmö kezäh, ''Fed'an tšuppuo'' enämbiä ei nägynnyh, hoz vuottajie olluz äijäl. Vähäizel viest'ie tul'ihäi, što Fed'a ei hyvin voi, l'äžiy. Yksikai mońi karjalańi kattšo gaźiettua 10. 11. kahteh kerdah. Uskuohai pidi kui ihan potŕietan ker kirjutettih: Fed'a on mihailanpäivän mändyö (9. 11.) lähtennyh toizel ilmal.

Mońi naverno itšekseh on duumainnuh: miksebo pidi Fed'an muga aijoin läht'ie? Ved' olluz hänel vie äijäl ruattavua. Vai sidä katšo meil ińehmizil ei sua t'iediä da ellendiä — vanha rahvaz sanottih, što synnyndät'ilal jo Jumal on rišt'ikanzal ozan leppinnyh. Myö voimmo vai hyväl mielel muissella midä kaikkie Fed'a-bratana meil andoi da jätti i siidä vie nygöigi paśśiboija.

Äijäl ruadoi Fed'a karjalaźien d'ieloloin tuattši, ozutti kui karjalazed elettih da ruattih, vesseläh pagizi da ylen tšomaizeh pajatti. Himottaz sanuo, što Fed'a ol'i nygyaigańi t'iedoińiekka, äijän t'iezi monenjytyttä d'ieluo. Eigo vai äijän t'iennyh, äijän itše maltoi, ei olluh vai t'iedoińiekka, ol'i i taidoińiekka.

Täyzi ol'i Miikkulan kirikkö rahvasta piätenttšäpiänä 25. 11., kui Fed'a jälgimäzen kerran kirikköh tuodih. — Kirikköhtuondapäivä ol'i se muitegi, ol'ihai ved'oin, Jumaldoman (Jumalanemän) kirikköhtalunnan (21. 11.), jälgipruazńiekka. — Alluks huodezkirikkö, ob'iedńa, sluužittih a sid Fed'a-pokońńiekkua pajatettih. Seittšemen pappie ol'i jorostamaz da mužikka-arttel'i pajattamaz. Pasportan ker Fed'a-pokońńiekka ruajundorogal työttih da mal'ittuloil opittih myyvittiä. I muga vai iellehgi mol'immo, što konza kergiöy ruajun veriälöillä, ned veriäd oldaz hänellä augi. Eritengi 18. 12. kui ńel'l'ädkymmened suutkad tulou Fed'an kuolennaz, palavah nenga mol'immo:

''Ottele, Hristoz, Siun oigien rišt'ikanzan hengyd huogavot'ilah,
syndyzien keskeh,
kudual ei ole kibiedä da ńi abieda da ńi ohkavusta,
kudual vai on agjatoin eländä.''

Fed'a itše on tuol ilmal, a hänen pajoloi da paginoi da kirjuteksie on vie ruokoz. Jovensuun Suojärveläzed on tahtottu Fed'an muistuo kerätä kai ''Fed'an tšupun'' kirjuteksed tukkuh da suaha vie järilleh luvettavakse. Levylöil da kaśiettazil voimmo vie Fed'an pajatandua ihassella. Da televizioz vie naverno nähä suammo hänen ruadoloi da i händä ittšiedäh. Nämiz kaikiz vie parahad paśśibod sanelemmo.

Ijänigińi muisto Fed'a-pokońńiekalla!

Matti Jeskanen

keskie = väliä
interesnoih jytyi = kiintoisasti
olluz = olisi ollut
naverno = varmaankin
leppinnyh = säätänyt
d'ieloloin tuattši = asiain hyväksi
monenjytyttä = monenlaista
maltoi = taisi, osasi
ob'iedńa sluužittih = toimitettiin liturgia
pokońńiekkua pajatettih = toimitettiin (vainajan) hautauspalvelus
mužikka-arttel'i = (tässä:) mieskuorolaisia
Pasportan ker — — jne. = Päästörukos matkasauvanaan Heikki-vainaja lähetettiin taivastielle ja rukouksin saateltiin.
ruajun veriälöillä = paratiisin portille
ńel'l'ädkymmened suutkad = 40 päivää (vrk)
''Ottele, Hristoz, — — jne'' = ''Saata, oi Kristus, Sinun palvelijasi sielu lepoon pyhien joukkoon — — jne.''
kerätä tukkuh = koota

Puolla omua muahuista

Terveh teil, armahad rahvahad!

''Karjalazez'' zavod'itah nygöi nengońe tšuppuńe, miz opimmo omah kieleh jieloloi sel'l'ittiä. Prošt'ikkua, vel'l'i, ku emmö aivin malttanne jogahizen mieldä myö piissaroija. Elgiä meidä senttäh tšakakkua, nämäd ollah miän omad duumad. Emmöhäi ńi myö tiän duumie osud'i, hod ned ei oldanne ainoz miän mieldä myö.

Männyöl ńedäl'il matkain netšie muijal päite Suomie, onnuako 2 000 virstua mašinaizel l'ul'l'etin. Ruottšiloin keskes kävyin pagizemas karjalazien end'iziz elämiziz da miän pravoslaunoiz vieroz. Vai pädi sie käyvä! Rištikanzad oldih ylen vesseläd; gošt'itettih kaikelleh, tšud en hallennun hiän lyö kävelles. Päivaigah nuorembaizel rahvahal pagizin, a illoil jo enembäizel eletty rahvas puututtih nämih kerahmoloih konza kus. Kaks tšuassuo ylen terväzeh mäńi pajattajez da pajisses. Sid vie iäreh lähtijez joimmo rypitimmö tŭajuo l'ibo kouffie pärpätšyn ker. Erähis kohis kai ńäppipiiruada da jäittšävoida ol' luajittu rahvahah ńiškoi.

Järilleh kod'ih päite matkatez ol' aigua duumaija, kui hyvä miän karjalazien on el'iä tiä omien rahvahien keskez. Hod meil mändih sie Karjalaz koid dai konnud, myö elämmö tiä nygöi kuldasto aigua. Tšoma ol' Karjala, vai tšomua on tiä muuvalgi miän muas! Suomez rahvaz ylen hyvin eletäh: taloid da fat'ierad ollah ravied da tšiistoit, kottšuziz ei pie olla. Mimmoistotahto mašinuo on taki jo jogahizes talois. Kaikin suahah kyl'l'äl syyvä dai juuva da eluogi on kaikil kudakui. Hoz ainoz ei ruaduo olle, senttäh zobottua ei roi; kaznas se jengua suahah, mi elämizeh mänöy. Pakittšijua meil eule. Vai meil päite ei loitos pie männä, ku kel himoittannou iminkummaisto elämistö nähä. Miän pidäy lat't'ieh sai poklona panna, ku nenga hyväz muas suammo el'iä da ruadua. Sudra ei pie vätškiä, mol'ie pidäy. Huomei huondeksel nossetah oman muan flaguized flagupuuloih. Kai syväinalaz jerniy, muga on hyvä mieles, ku olemmo puuttunnun tänne omien rahvahien keskeh elämäh.

Nämih aigoih (5.—6. 12.) piimmö enne sie Karjalaz sygyzymiikkulua. Dai nygöi karjalazed viritetäh tuohuksuized Miikkulan obrazan edeh da mol'itah, što miän oma muahuińe suaz el'iä iellehgi nengomie armahie aigoi. Auttakkah Spuassa meidä riähkähizie aivin puol'istamah da puoldamah omien muamoloin da tuattoloin jyty tätä muahuista! Nengahai sie enne muamod da buabod opassettih lapsuzie uinottajez meidä kaikkie:

Katšo omua kod'ista,
syötä tuattuo, muamoista.
Muissa d'id'in ńeuvoista,
puolla omua muahuista!

Kotškańe Fed'a

Rastava — vesselä bruašńiekka

Terveh tuaste teil kaikil!

Enne sie miän Karjalaz vahnembi rahvaz nenga lugiettih:

Rastava rauguu,
vieristä vinguu,
kivyön ual kirguu,
aitan ual ambuu.

Mugahai taki tuageimbakkal'i ol'igi: rastavanna pidi jo viluo varata, da vieristäh tulduo odva vai pihal targeid männä, pakkańe muga kivyölöin ual kirgui da aittoloin ual ambui. Senttähhäi nengagi saneldih: Rastava št'oklat typittšöy, rastavan da vieristän pakkazed ei pidämättä jiähä. Vai viluloi hod äijäl bratšiteldih, jo i zavod'ittih valgiembua aigua vuottua. Akat paistih, jotta ''rastavanna päivä on muga äijiä pitkembi, mi hiirel mänöy aigua kolme kerdua kätkyöz ymbäri juossez'' da ''rastavanna pättši jo l'iigua huondeksez lämbiöy''. Rastavaz on päivä kezäh, ilma talveh.

Miän Karjalaz rastavan iel vähilleh kuuz ńedäl'ie pyhitettih, argie ei syödy. Vai pyhän mändyö sid ittšie dai muida kaikelleh gošt'itettih. Mušikad ol' jo varuksih iškietty mitahto žiivatta da akad luajittu da härtšätty kaikenjyttymiä syödäviä: ol' lihua keitettynnä da žuarittunna, ryyńrokkua, studeńie, šipańńiekkua, pyöröistä, keit'inpiiruada, mämmie da vie monenluaduisto jäl'l'ittšiä. Pädel'i sid rastavanhuondeksel havaittšuo, ku vie tšupoidgi stolah punallettih. Rastavanyödä rišt'ikanzad ei taki maltettu put'illeh ńi muata. Vähäń vai ńurvaheldih da jo aijoi matkattih tanhuoh žiivattoi kattšomah, jotta piästih murginstolah tevoksie dai muuda syödäviä opittelemah. Sid mahapakkozillah toko ńel'l'uoldih päivätšotal koiz da kyläz.

Nämih miän aigoih ińehmized onnuako l'iijan voikoiks männäh. Nygöized pardajeysseid da hiän viäteldävät kai kohti keroida röngytäh: Rastavua ei pie muga kovah varustua; puod'ilois kävelendä pidäy iäreh heittiä; padarkkoi ńi vous ei pie suvaija! Hospod'i, kulleh paissah! Kui myö emmö vesseliä bruašńiekkua pidäis, ku Spuassańe miän keskeh rod'ih. Aivinhai olemmo opastunnun toiń toizel rastavan aigah hod midätahto itše luajittuo andamah. Karjalazed prańita ei, hos podarkkańe ollou pikkarańgi; t'ietäh, rodńil da suśiedoil kai annettava syväimmes sai lähtöy. Nygöigi tiä uuzil azetust'iloil eläjez rakkahal rastavua varussamo. Jengua ku kormeńih puuttunnou puod'iloiz lekummo, suśiedois kävymmö da rodńie kyläh kutšummo. Ved muga ruammo?

Tämänilmazien ker šuohkahelles karjalazed fśotak tuanilmaziegi piettih mieles. Pyhitysaigah puaksuh mol'ivuttih da kirikkölöih l'ibo tšasounih nouzeteldih. Sidä mańierua eule tiägi eläjez iäreh hyllätty. Rastavanhuondeksel dai taiten end'izeh luaduh aijoi havaitšutah kattšomah

zoŕatiähtie; sehäi rod'ih Bohorood'itsan suahes soimeh miän armahan Spuassaizen.

Rastavan täh ruadoloin ker rytšystäjie äijäl paššiboitšemmo. Jumalabu ruadajil! Roikkah täzgi rastavas teil dai meil kaikil ylen vesselä bruašńiekka!

Kotškańe Fed'a

SANASTOA (perusmuoto suluissa)

rastava = joulu
vesselä = iloinen
tuastei = taas
nenga = näin
rauguu = maukuu (rauguo)
vieristä = loppiainen
taki = kaiketi
tuageimbakkal'i = useimmiten (tuagieh)
varata = pelätä
odva vai = hädin tuskin
targeid = uskalsit (tarreta)
muga = sillä tavoin, niin
št'oklat = (ikkunat) lasit
typittšöy = tukkii (typitä)
bratšiteldih = päiviteltiin (bratšitella)
zavod'ittih = alettiin (zavod'ie)
paistih = puhuivat (paissa)
äijä(l) = paljon
huondeksez = aamusta (huondez)
vähilleh = lähes
argie = paastottoman ajan ruokaa (ei nominatiivia)
gošt'itettih = kestitettiin (gošt'ittua)
varuksih = etukäteen
ol'iškietty = olivat tappaneet, kolkanneet (iškie)
mitahto = jokin
žiivatta = kotieläin
ol' luajittu = olivat tehneet (luad'ie)
ol' härtšätty = olivat touhunneet, paistaneet (härtšätä)
žuarittuo = paistettua, paahdettua (žuarie)
studeńie = lihahyytelöä (studeńi)
šipańńiekkua = karjalanpiirakoita (šipańńiekka)
jäl'l'ittšiä = jälkiruokaa (jäl'l'ittšä)
pädel'i = kelpasi (pädie)
havaittšuo = herätä
punallettih = pyöräytettiin (punaldua)
rišt'ikanzad = ihmiset
ei maltettu = eivät osanneet (malttua)
put'illeh = kunnolla
ńurvaheldih = torkahtivat (ńurvahella)
tanhuoh = navettaan (tanhuo)
tevoksie = leivonnaisia (tevoz)
opittelemah = maistelemaan (opitella)
mahapakkozillah = täpötäysin vatsoin
toko = vain
ńel'l'uoldih = kuljeksivat (ńel'l'uolla)
onnuako = kaiketi
voikoiks = viisaiks (voikoi)
pardajeysseid = partaiivanat, radikaalit
viäteldävät = taluteltavat, ''perässähiihtäjät''
kai = aivan
kohti keroida = kurkku suorana
röngytäh = kiljuvat (röngyö)
iäreh = pois
heittiä = jättää
podarkkoi = lahjoja (podarkad)
ńi vous = laisinkaan
Hospod'i = Herra(n jestas)
kulleh = miten
Spuassańe = Vapahtaja
rod'ih = syntyi (roija)
aivinhai = ainahan
olemmo opastunnun = olemme oppineet (opastuo)
prańita ei = eivät moiti (prańie)
hos = vaikka
rodńil = sukulaisilta (rodńad)
suśiedoil = naapureilta (suśiedad)
sai = saakka
nygöigi = nytkin
azetust'iloil = asuinsijoilla (azetust'ilad)
rakkahal = mielellään, mielellämme
varussamo = valmistelemme (varustua)
kormeńih = taskuun (kormeńi)
puuttunou = tullee, osunee, tarttunee (puuttuo)
lekummo = kuljeskella (lekkuo)
ved = -han, -hän
ruammo = teemme
tämänilmazien = tämänpuoleisten, maallisten (tämänilmazed)

šuohkahelles = touhutessaan, rientäessään (šuohkahella)
fśotak = kuitenkin
tuanilmaziegi = tuonpuoleisiakin, taivaallisiakin (tuanilmazed)
pyhitysaigah = paastoaikana (pyhitysaiga)
puaksuh = tiheään, usein
molivuttih = rukoilivat (mol'ie, mol'ivuo)
nouzeteldih = pistäytyivät (nouzetella)
mańierua = tapaa (mańiera)
dai = myös

taiten = varmasti
aijoi = aikaisin
zorатiähtie = kointähteä (zorатiähti)
rod'ih = syntyi (roija)
Bohorood'itsan = Jumalansynnyttäjän (Bohorood'itsa)
ruadoloin = töiden (ruavod)
rytšystäjie = uurastajia (rytšystäi)
paššiboitšemmo = kiittelemme (paššiboija)
roikkah = tulkoon (roija)

Synnyinmuan aiga

Terveh, bratanad!

Rastavan mändyö olemmo nygöi jo zavod'innun arren syönnän. Miän agijoil elettih aivin netšinne l'ihapyhälaskuh sai pyhäkeskie. Nämil ńedäl'ilöil piettih igruo dai gul'aittih. Hyvähäi kyliä ol'gi kävellä, ku taloiz ei senluadusto ruaduo ollun, mih ńepremenno ol'is kai eläjät pidän suaha härttšiämäh. Ruadolois ku oldih väl'l'äl, sid lähtiettih loittozihgi kylih suurie sugukundie da hel'ielöi heimokundie kattšomah.

Rastavan da vieristän väl'ie jiäy kaks ńedäl'ie. Ned oldih sie miän Karjalaz synnyinmuan l'ibo svätkien aigua. Vai sit toinah brieguittih! Nuored dai vahnembaizedgi toivot kui bluaznevuttih da šuorevuttih iminkummazih sobih: akad mušikoiks da mušikad akoiks, ńeittšyöd brihoiks da brihad ńeittšykkäiziks. Heiz nenga smuuttie rod'ih. Talolois käveldih, ńiiz igruittih da pläššittih. Smuuttie hod ei suannuh tuta, kattšomah ei pidän männä, ked ollah; lošku ottšah annettih, ku käzin vai l'ienned männyn. Smuuttie gošt'itettih revitettih. Smuutiks lähtiettih kai toizih kylih sai.

Rastavas piästyö dai koldunoidih tuagieh. Synnyinmuan aijal ugod'iu vuassiljagi. Sidhä vaste pidi t'iedovoija da kattšuo, midä nouzijal vuuvel roiteh. N'eittšykkäized ylen äijäl kolduidih, heil ku himoitti miehel piässä. Vai opittih nuored da vanhembaizedgi mutšod opai suaha t'iediä, miittumua elämistö tul'iel vuuvel pidi vardoija. Kol'ttšazien da zirkkalozien ker tšuppulois tšuhkettih, tiähtilöi da žiivattoi t'iirotettih, iańilöi hörkisseldih da pihoi myö käveldih t'iedovoimas.

Syndyö ylen rakkahal kuunneldih. N'eitšoid matkattih toiń toizen l'ibo t'outan ker syväinyöl kolmen dorogan t'iešuarah. Erähät peitytih stolapyhkimien ual, erähäd huršt'izien ual da oldih hörkkehelläh, midä sie kuullah. Ku jyvän viškuandua riihen kyńńykseh l'iennöy kuulunnun, ńeitšoi ugod'ivui bohatal mušikal akakse. A hälyö ku l'iennöy kuulunnun, svuad'bod roittih pyhäkeskes. Kellot ku l'iennöy kuuluttu, sulhazet tuldih. Vessändiä, piluamisto l'ibo nuaglazien perrandua ei pidännyis kuulla. Net t'iettih ruuhen luajindua: taloih pokoińńiekka sil vuuvel rod'ih.

Myö hod nämil vanhoil jieloloil da koldunoil nagrammo, itše olemmo end'izien eläjien ker samanjyttyöt. Senttäh t'iedovoimmo vai ielleghi da piemmö igruo, kebiembi on el'iä.

Lykykästö nouzijua vuotta teil kaikil!

Kotškańe Fed'a

SANASTOA (perusmuoto suluissa)

Fed'an = Heikin (Fed'a)
tšuppu = nurkka
bratanad = ystävät
zavod'innun = aloittaneet (zavod'ie)
arren = arjen, paastottoman ajan ruokien (ei nominatiivia)
agijoil = suunnalla, perukoilla (agija)
netšinne = tuonne
l'ihapyhälaskuh sai = toiseksi viimeiseen suurta paastoa edeltävään viikkoon (jolloin ei enää saanut syödä lihaa) saakka
pyhäkeskie = paastojen välistä aikaa (pyhäkeski)
igruo = iloa, hauskaa (igru)
gul'aittih = käytiin kylässä (gul'aija)
ńepremenno = välttämättä
härttšiämäh = puuhaamaan (härtšätä)
väl'l'äl = vapaalla, irti
brieguittih = juhlittiin (brieguija)
toivot kui = aivan kuin
bluaznevuttih = höynähtivät (bluaznevuo)
šuorevuttih = pukeutuivat (šuorevuo)
iminkummazih = tosi huonoihin (iminkummańe)
sobih = vaatteisiin (soba)
brihoiks = nuoriksi miehiksi (briha)
smuuttie = hulluttelijoita (smuutta)
rod'ih = tuli (roija)
igruittih = pidettiin hauskaa (igruija)
pläššittih = tanssittiin (pläššie)
suannuh = voinut (suaha)
tuta = tuntea
lošku = isku, lyönti
gošt'itettih revitettih = keskitettiin lujasti (gošt'ittua revittiä)
koldunoidih, kolduidih = tehtiin taikoja (koldunoija, kolduija)
tuagieh = usein, paljon
ugod'iu = osuu (ugod'ie)
vuassiljagi = uusi vuosikin (Pyhän Basileioksen muistopäivä 1. 1.)
t'iedovoija = tehdä taikoja
roiteh = tulee (roija)
miehel = miehelään, naimisiin
opittih = yrittivät (oppie)
mutšod = vaimot
opai = myös
miittumua = millaista (miittuma)
vardoija = vartioida, huolehtia
kol'ttšazien = sormuksien (kol'ttšańe)
zirkkalozien = peilien (zirkkalońe)
tšuhkettih = häärivät (tšuhkkua)
žiivattoi = kotieläimiä (žiivatta)
t'iirotettih = katsoivat tarkkaan (t'iirottua)
hörkisseldih = kuuntelivat tarkkaan (hörkissellä)
syndyö = syntyjä syviä, tulevaisuutta (syndy)
rakkahal = mielellään
t'outan = tädin (t'outa)
dorogan = tien (doroga)
t'iešuarah = tienristeykseen (t'iešuara)
peityttih = piiloutuivat (peittyö)
stolapyhkimien = pöytäliinojen (stolapyhkin)
huršt'izien = lakanoiden (huršt'ińe)
hörkkehelläh = korvat hörölläänn
ugod'ivui = pääsi, osui (ugod'ivuo)
svuad'bod = häät
vessändiä = veistämistä (vestiä)
piluamisto = sahaamista (pilata)
nuaglazien = naulojen (nuaglańe)
perrandua = hakkaamista (pergua)
ruuhen = ruumisarkun (ruuhi)
pokoińńiekka = vainaja
rod'ih = tuli (roija)
hod = vaikka
jielolil = asioille (jielo)
koldunoil = taioille (kolduna)
nagrammo = nauramme (nagrua)
samanjyttyöt = samanlaiset
iellehgi = edelleenkin

”Nygöi tul’immo sulhazikse!”

Terveh teil!

Nenga pyhäkeskie eläjez juohtuu mieleh se, kui enne Karjalaz sulhastamas käveldih. Mušikkajoukko kerävyttih da lähtiettih tyttötaloloih; erähittši nareko mändih, a toittši tovessah. Heboloil ajettih karahutettih juamoi da dorogoi myö. Žeńihän abuńiekkoinna oldih virrenlugii, jengamušikka, mahamušikka da soittai, vai lekuttih raviemmalgi joukol. Rišt’iziä ainos prižmittih keral. Nämät šuutkad onnuako jo abramoinaiguzed oldih.

Taloih tuldih iänen ker: aižakellod zvońittih da soittai tal’l’ankaista riätškytti. Tyttölöil ku himoitti sulhastajie nähä, hyö jo ielpäi ol’ pajatettu:

Avua, muamo, sarain veriä,
sulhazet tullah!
Vastua ielleh, tuattorukka,
ezmäized ollah!

Pert’tih assuttuo virrenlugii röngähtih: ”Terveh taloih! Enne kävyimmö muite, nygöi tul’immo sulhazikse; ennen kävyimmö turkkih, nygöi tul’immo sorkkih!” Sulhastajie ku ei konza l’ienne vassattu, sanottih, što heil porraspiiruat syötettih. Vai eńimyttäh tul’ijat kuitahto vassatih: parembańe da bohatambańe sulhassusrahvas parembah, a keyhembäńe karumbah luaduh. Akad järgieh alletih keit’inpiiruada luad’ie. N’iidä sit tarittih tšuajun da pätšiz hauvotun maijon ker. Midä enämbi maijoz ol’ kettuo piäl, sen paremmakse sidä kiitettih. Syyvez da juuvez ižännäd dai gošt’at kai kiistah löyhkettih, kui äijä heil ol’ eluo, hod ńi olluz ei.

Syödyö rišt’imä, muamo l’ibo t’outa viätti ńeitšoin, ruskien reboin, katšottavakse da händä lujah kiitti: ”Täs teil ruskei reboi. Silmäd ollah kirkkahat kui tähtyöd, rožad ollah ruskiet kui juablukkazed, runga on kui kandelehen sruuna, terveh on kui nagriz. Voinnetto ambuo, tiän; ettö voinne, ga miän!” Ruskien reboin tuatto l’ibo kentahto reten rodńa iški kamahutti kulakol stolua da frunkahtih: ”Nagramah ku ettö l’ienne tullun, jengat stolah!” Jengamušikka tšongi kormeńis stolal jengad, ned ńetšoin muamo da tuatto sit tšotaittih. Jengat ku l’iennöy otettu, puara suadih: brihaz rod’ih že′ńihä, a ruskiez reboiz and’ilaz. And’ilahan koiz juattih žeńihän rodńil lujuoloikse käšpaikkua vägi tukku. Kudaitahto puol’i ku ruvennuiz lujuoloiz myöstymäh, suahud jengad l’ibo käšpaikad järilleh työndi, vai omua annettuo panttie ei enämbi itšelleh suannuh.

Ylen äijä piettih enne Karjalaz beśodua lujuoloin täh. Eńimuttah ristakondrua da kadrel’l’ie kižattih. L’ivuttuo brihad da mušikat pläššijes kai mukkie kiännettih da hyppässellez opittih ńäppilöil lagiparziloih sai koskie. Pyhäkeskez ei muga riähkiä varattu, senttäh vesseläz lekuttih da

vie torattihgi. Vai torat pidi keškenäh soviksendella, mieruo ei abuh kirruttu. Ailahad iäreh painateldih da uuvessah matkah i šuoreidih.

Igöi nenet sulhassusmańierat kavottannoh meil karjalazil ijäks kaikes vai viegö suannemmo konzatahto ńiidä end'izeh luaduh nähä? Mänet'iijä, hoz erähittši miän bruašńiekoiz ozutettannou, kui enne sulhassettih da lujuot piettih. Vot sidä pädel'is kattšuo!

Kotškańe Fed'a

SANASTOA (perusmuoto suluissa)

erähittši = joskus
nareko = leikillään
a = mutta
toittši = joskus, toiste
tovessah = tosissaan
juamoi = valtateitä (juama)
dorogoi = kyläteitä (doroga)
žeńihän = sulhasen (žeńihä)
virrenlugii = puhemies
jengamušikka = rahamies
mahamušikka = mahamies
raviemmalgi = suuremmallakin (ravie)
rišt'iziä = mieskummia (rišt'izä)
prižmittih = vaadittiin (prižmie)
šuutkat = menot, leikit
onnuako = kaiketi
abramoinaiguzed = ikivanhat
zvońittih = soivat (zvońie)
tal'l'ankaista = kaksirivistä haitaria (tal'l'ankańe)
riätškytti = rääytti (riätškyttiä)
ol' pajatettu = olivat laulaneet (pajattua)
sarain = heinävajan (sarai)
vastua = ota vastaan (vassata)
ielleh = vain, empimättä
pert't'ih assuttuo = kun oli astuttu pirttiin (pert't'i, astuo)
röngähtih = huudahti (röngähtiä)
muite = muuten vain
turkkih = turkin tähden
sorkkih = jalkojen tähden
što = että
eńimyttäh, eńimuttah = enimmäkseen
kuitahto = joten kuten
järgieh = heti
tarittih = tarjottiin (tarita)
kettuo = kuorta (kettu)
kiitettih = kehuttiin, ylistettiin (kiittiä)
kiistah = kilvan
löyhkettih = kehuivat (löyhkiä)
eluo = omaisuutta (elo)
rišt'imä = naiskummi
viätti = talutti (viättiä)
ruskien reboin = punaketun (ruskei reboi)
rožad = posket
ruskiet = punaiset
juablukkazed = omenat
runga = vartalo
sruuna = kieli
reten rodńa = lähisukulainen
kulakol = nyrkillä (kulakko)
stolua = pöytää (stola)
frunkahtih = huudahti (frunkahtua)
tšongi = kaivoi (tšongie)
kormeńis = taskusta (kormeńi)
tšottaittih = laskivat (tšotaija)
puara = pari
and'ilaz = morsian
lujuoloikse = kihlajais(lahjo)iksi (lujuod)
käšpaikkua = pyyhkeitä (käšpaikka)
vägi tukku = melkoinen kasa
kudaitahto = jompikumpi
myöstymäh = perääntymään (myöstyö)
järilleh = takaisin
työndi = lähetti (työndiä)
beśodua = tanssiaisia (beśoda)
lujuoloin = kihlajaisten (lujuod)
l'ivuttuo = innostuttuaan (l'ibuo)
mukkie kiännettih = heittivät kuperkeikkaa (kiändiä mukkie)
lagiparziloih = kattohirsiin (lagiparred)
riähkiä = syntiä (riähkä)
varattu = pelätty (varata)
vesseläz = humalassa (vesselä)
torattihgi = tapeltiinkin (torata)
ailahad = kivut, vammat
šuoreidih = valmistauduttiin (šuoreija)
nenet = nuo
konzatahto = joskus
mänet'iijä = ehkäpä
pädel'is = kelpaisi (pädie, päjellä)

Päiväketšoid da illatšut

Tuaśtei terveh!

Gul'ainda, gošt'itanda da igruinda oldih sie miän Karjalaz ylen hyväs sluavas. Koiz eläjie ainoz nengaleite opassettih: ''Vierahan vara pidäkkiä aivin tagan. Olgah taloih tul'ii tuttava l'ibo vakkinańe, händä put'illeh gošt'ittakkua!''

Pert't'ih assuttuo gost'a ezmäzeks käit pezi käzast'ies, sid ne kuivai käśpaikkah, silmäd rišt'i obrazah päi da vaste sid rahvahil tervehyön luad'i. Talois ku l'iennöy syömäz oldu, tul'ii nenga sanoi: ''Terveh taloih, terveh teil! Leibä, suola syöjil!'' Stolaz istujis kentahto gošt'al iändi: ''Terveh, terveh! Tule, rišt'ikanza, syömäh!'' Tul'ii aivin stolah syndyi.

Gošt'iz rakkahal käydih. Eńimyttäh oldih päiväkettšolois (päivättšylöiz), ildakettšoloiz (illattšuloiz), yökettšoloiz (yöttšylöiz) da ad'ivoloiz (ad'ivois). Täh palah mustelemmo päiväkettšoloi da illattšuloi, kahen ńedäl'in mändyö sid yökettšoloiz da ad'ivolois pagizemmo.

Ińehmized ei voidu viikkuo olla Karjalaz toiń toista nägemättä, senttäh suśiedoloin lyö vähilleh joga päivä päivättšylöis käveldih. Akkal'isto arren aigah tšokkelehettih tuagieh l'ikel eläjie kattšomaz da loitommaksegi matkattih. Huondezruadoloin jällez da murginan l'ibo lounuan syödyö lähtiettih, a järilleh vaste ildaruadoloil huol'itettih tulla. Kuožal'i da mitahto muu käzruado ol' aivin matkaz dai lapsie viäteldih kyläh. Sie kuulumizet paistih, gošt'iz oldih da ruattih. Loitombazis päivättšygošt'iloiz viedih sanua l'ikembäzil suśiedoil, jotta nämät t'iettih dai tulla tuttavie kattšomah. L'ikel eläjäd ei syömäh ruvettu, hod heidägi stolah käskiettih. Hyö sanottih: ''Paššibo käskendiä, oma truba nägyy, syömäh emmö rubie.'' Vai kouffie nämädgi gošt'ad ylen rakkahal juodih rypitettih.

Ildakettšoloih kerävyttih Karjalaz puaksuh, hoz ainoz ei muga raviel joukol yhteh tultugi. Nuorembi rahvas ku erähittši illattšuloi kylylöis piettih, ńiih eihäi ylen äijä suannuh rahvasta syndymäh. Vai uzeimbakkal'i illattšuloiz vägijäzet kerahmod roittih. Kuhtahto taloih ol' kutšuttu illattšuo pidämäh da viešt'i pandih lekkehel, sie nygöi brieguijah. Illattšuloihgi ńeitšoid dai akkapiäd lähtiettih perskuožal'iloin da käzittšemien ker, kižuandah l'ibo muuh igruh ei kaikkie aigua mänetetty. Brihat kattšottih, kui tyttöpiäd maltettih ruadua, heis ku pidi t'iettuo val'l'ita. Ruannan da kižuannan väl'iz vie kentahto soitti viäldi l'ibo pajatti kojahutti. Babkuagi iškiettih l'ibo zaverkkaista viškattih. Vanhembigi rahvaz buaboloi da d'ied'oloi myö opittih illattšuloih piässä nuorembie kattšomah da vie itšegi kižuamah. Erähittši starikkazed l'ivuttih brihoil ozuttamah, kui tyttölöi pidi kižates priśatkal muańittua. Nämie ukkoloi ei pidän häkyttämäh männä, ku hyö pläššindä l'iennöy zavod'ittu! Illat-

tšuloiz ei olluh goštitukseh jouduo, senttäh vai tšuajuo juotettih da kringel'ie syötettih.

Nuored erähittši pitkäh puarahgi ildakettšoloin aigah vizahettih. Palań käś käiz da kyngäkkäh kujuo l'ibo dorogua myö matkattih blukitettih, sid järilleh pert't'ih proijittih. Hätkiekse ei pidän iäreh kavota, terväh allettih huikuttua, vai loitommaks l'ienned männyn. Rišt'ikanzad jo aijoi opassettih put'illeh elämäh, hiän pidi tarkazeh kävellä. Meil päite nengomua pozlovittšua saneldih: ''Tuaton da muamon ńeuvoloi myö eläjez et kivilöih edgö kandoloih öntästy.'' Se ved on vie tämpäigi prauda?

Kotškańe Fed'a

SANASTOA (perusmuoto suluissa)

päiväketšoid = päivävierailut
illattšut, ildaketšoid = iltamat, iltavierailut
tuaśtei = taas(kin)
gul'ainda = kylällä käyminen (gul'aija)
gošt'itanda = kestittäminen (gošt'ittua)
igruinda = ilonpito (igruija)
sluavas = huudossa, maineessa (sluava)
nengaleite = näin
vakkinańe = vieras, tuntematon
put'illeh = hyvin, kunnolla
käzašt'ies = käsienpesuastiassa (käzašt'e)
silmäd rišt'i = teki ristinmerkin (rist'ie silmäd)
obrazah = ikoniin (obraza)
tervehyön luad'i = sanoi tervehdyksen (luad'ie tervehyd)
iändi = sanoi kuuluvasti (iändiä)
rišt'ikanza = ihminen
syndyi = mahtui (syndyö)
yökettšoloiz (yöttšylöiz) = yövierailuilla (yökettšoid, yötšyd)
ad'ivoloiz (ad'ivois) = pitkillä sukulaisvierailuilla (ad'ivoid)
täh palah = tällä kertaa
ńedäl'in = viikon (ńedäl'i)
viikkuo = kauan (viikko = pitkä aika)
suśiedoloin = naapureiden (suśieda)
vähilleh = lähes, melkein
akkal'isto = naisväki
tšokkelehettih = pistäytyivät (tšokkelehtua)
tuagieh = usein
huondezruadoloin = aamutöiden (huondezruando)
murginan = aamiaisen (murgin)
huol'itettih = kiirehtivät (huol'ittua)
kuožal'i = värttinärukki
käzruado = käsityö
viäteldih = kuljeteltiin (viätellä)
truba = savupiippu
kouffie = kahvia (kouffi)
juodih rypitettih = juoda ryystivät (juuva rypittiä)
puaksuh = usein
kylylöis = saunoissa (kyly)
uzeimbakkal'i = useimmiten
vägijäzet = melkoiset
kerahmod = yhteen kokoontumiset, kokoukset
kuhtahto = johonkin
lèkkehel = liikkeelle
brieguijah = pidetään kekkereitä (brieguija)
akkapiäd = naimisissa olevat naiset
perskuožal'iloin = värttinärukkien (perskuožal'i)
käzittšemien = käsitöiden (käzittšemed)
tyttöpiäd = naimattomat naiset, tytöt
maltettih = osasivat (malttua)
val'l'ita = valita
soitti viäldi = soittaa räväytti (soittua viäldiä)
pajatti kojahutti = laulaa kajautti (pajattua kojahuttua)
babkuagi = luunheittopeliäkin (babka)
zaverkkaista = vitsaslenkkipeliä (zaverkkańe)
buaboloi = mummoja (buabo)
d'ied'oloi = ukkeja (d'ied'o)
starikkazed = vanhat papat
priśatkal = kyykkytanssilla (priśatka)

muańittua = maanittaa
häkyttämäh = estelemään (häkyttiä)
jouduo = (jouto)aikaa (joudo)
pitkäh puarah = parikävelylle (pitkä puara)
vizahettih = puikahtivat (vizahtua)
palań = pienen matkan
kyngäkkäh = käsikynkkää
matkattih blukitettih = kävellä käppäsivät (matkata blukittua)
proijittih = kävelivät, tulivat (proijie)
hätkiekse = pitkäksi aikaa
terväh = pian
huikuttua = huhuilla
aijoi = varhain, ajoissa, aikanaan
tarkkazeh = varoen
nengomua = tällaista (nengoma)
pozlovittšua = sananpartta (pozlovittša)
ed öntästy = et kompastu (öntästyö)
ved = -han, -hän
tämpäigi = tänäänkin
prauda = totuus

Yöketšoid da ad'ivot

Terveh teil!

Yöttšylöiz ennen Karjalaz vai akat käveldih. Sygyzyl da talvel, konza enämbi aigua ol', yöttšygošt'ih i lähtiettih. Yötšyz eńimyttäh yhteh palah yhed l'ibo kahet suutkad oldih, vai erähittši ńedäl'igi mäńi talois taloih yöttšynnä matkates.

Taloloiz eńimyölleh emännäd yögošt'iloikse lähtiettih. Kentahto etšiteldih žiivattoi da lapsie kattšomah, bruašńiekkasobih šuorevuttih da rodńih l'ibo tuttavih poltallettih kyläh. Tälleh hyö hot kodvazekse kod'iruadoloiz da jygielöiz takois iäreh ergavuttih. Samah palah käydih erähittši yötšys kolmeh-ńellähgi kohtah, da senttäh yöttšylöis kävellez mäńi toittši hätkien, odva vai ńedäl'iz järilleh kod'ih piästih. Yhteh taloih ku konza mondagi yöttšygošt'ua ugod'ivui, sid aiga paissez da jieloloi sel'l'ittäjez ylen ruttozeh mäńi. Sie muga kovah leletettih, kai varoid ei tarrettu talois piäl'l'ittši matkata.

Svuad'boloin aigoih mändih dai rakkahal yöttšyh svuad'botaloloih da t'ietossusijäz ol'ijoi tyttärie sinne työnnettih rahvahie kattšomah. Tytöid brihoi sie nähtih da heiz vie t'iettuogi löyvettih.

Svuad'boloin jällez uuven puaran akkapuol'ized rodńat käydih toiń toizen lyö kyläh. Hyvä mutšoi haittih erähis kohiz jo ńedäl'in mändyö, a erähiz vaste kuuven ńedäl'in jälles, tuatoin kod'ih yöttšyh. Sie hiän sai paissa, kui händä sulhoin kois piettih da kui hiän ol' uuved elämized mieron dorogoil zavod'innuh. Oma muamo sid vie opasti, kulleh sulhoin ker pidi eliä da kulleh muat'uškua dai buat'uškua parahite palvella.

Hyvän mutšoin muamo kävi dai yöketšois tyttäreh uuves koiz, da kodvazen mändyö huol'itti sulhoin muamo tulla yöttšyh uuven ńeveskän kod'ih. Muat'uškat, suuret svuat'aksed, vai l'iennöy keskenäh sovietaz eletty, hyö ylen tuagieh yöttšylöinnä toiń toizes käveldih. Buat'uškat, suuret svuatuksed, hod yötšyz ei muga lekuttu, senttäh käymättä euldu, ku vai konza ruadoloiz l'iennöy piästy kyläh punaldumah. Toittši hyögi yötšyz oldih.

Ad'ivoloiz miän Karjalaz opai vägi äijäl käydih. Eńin lähtiettih ad'ivoh bruašńiekkoloin iel, vai käydih ad'ivoz muitegi. Perehis työttih ńeidizie da brihoi ńedäl'ie-kahta enne bruašńiekkua ad'ivoikse rodńataloloih, miz hyö oldih buite kui abuńiekkoinna vai kyliägi käveldih. Silleh suadih muida nuorie tuta.

Pyhitysaiga ku konza ei olluh, ad'ivoloil joga ilda kustahto taloiz beśodua piettih, da ńiih kerävyttih kaikkien taloloin ad'ivot. Kylän nuoŕ rahvaz dai tuldih ainoz nämie ad'ivońeid'izie da -brihazie kattšomah. Heil himoitti nähä kui ńerokkahad ruadajad gošt'ad oldih, "puuttuiko ruado kädeh", da maltettihko ad'ivod ehki kiźata. Senttähhäi ad'ivogošt'ad opittih sid toiń toista udualemmad olla. Brihoil jalga ol' kebie,

ku tyttölöi kattšomah da kižavuttamah matkattih. Tytöit toože opittih ozuttua, kui voikoid hyö kižuannaz da ruannaz oldih.

Ad'ivoloin kod'iloiz lähtiettih bruašńiekkoih suuril joukkoloil igruimah da ad'ivoloi järilleh kod'ih ottamah. Bruašńiekkahuondeksel parahis sovis tšasounah l'ibo kirikköh matkattih, sluužban jällez syödih lounua da jarmańkkah kerävyttih. Sinne dai bruašńiekkasoviz, akad ferezilöiz da šulkkupaikat piäz, mändih. Jarmańkkois piästyö kižuandakohtah vod'ittih. Akkal'isto sie ylen hiitroih luaduh katšottih, ken kenen ker pläšši da rod'ivuisgo kestahto ad'ivos kenentahto ker puarua. Erähittši bruašńiekkoin aigah tyttölöil lembie nossatettih da muudagi kolduidih; huigieda siid ei roinnuh eigö sidä ńi varattu. Igruo piettih da hyväl mielel kod'ih lähtiettih. Izändärahvahil lähtijes sanottih: ''Paššibo riävys pidämiä! Dai vet työ miän bruašńiekkoih tuletto?'' N'iidä bruašńiekkoi sit tuaśtei kui päivän nouzendua vartuttih.

Kotškańe Fed'a

SANASTO (perusmuoto suluissa)

yöketšoid (yötšyd) = yövierailut
ad'ivot = pitempiaikaiset (sukulais)vierailut, (sukulais)vieraat
yhteh palah = yhteen menoon
suutka(t) = vuorokausi
eńimyölleh = enimmäkseen
poltallettih = mennä viilettivät (poltaldua)
kodvazekse = vähäksi aikaa (kodvańe)
takois = taakoista (takka)
iäreh = pois
ergavuttih = pääsivät eroon (ergavuo)
ruttozeh = nopeasti, pikaisesti
leletettih = soittivat suutaan (lelettiä)
varoid = varikset
ei tarrettu = eivät uskaltaneet (tarreta)
svuad'boloin = häiden (svuad'bod)
t'ietossusijäz = seurusteluiässä (t'ietossusigä)
työnnettih = lähetettiin (työndiä)
puaran = parin (puara)
hyvä mutšoi = nuorikko
sulhoin = nuoren aviomiehen (sulhoi)
muat'uškua = anoppia (muat'uška)
buat'uškua = appea (buat'uška)
huol'itti tulla = kiirehti tulemaan (tulla huol'ittua)
ńeveskän = miniän (ńeveskä)
suuret svuat'aksed = aviopuolisoiden äidit
sovietaz = sovussa (sovietta)
yöttšylöinnä = yövieraina (yötšyd)
tuagieh = usein
suuret svuatuksed = aviopuolisoiden isät
euldu = eivät olleet (olla)
punaldumah = pyörähtämään (punalduo)
työttih = lähetettiin (työtä)
buite kui = aivan kuin
tuta = tuntea, tutustua
pyhitysaiga = paastoaika
kustahto = jossakin (mitahto)
ńerokkahad = taitavat
puuttuiko = tarttuiko (puuttuo)
ruado = työ
ehki = edes
udualemmad = innokkaammat (udualoi)
toože = myös
voikoid = taitavat
sovis = vaatteissa (soba)
sluužban = jumalanpalveluksen (sluužba)
jarmańkkah = markkinoille (jarmańkka)
ferezilöiz = olkainhameissa (ferezi)
šulkkupaikat = silkkihuivit
vod'ittih = mentiin, päästiin (vod'ie)
hiitroih = ovelaan, viekkaaseen (hiitroi)
rod'ivuisgo = tulisiko (rod'ivuo)
puarua = paria (puara)
kolduidih = tehtiin taikoja (kolduija)
huigieda = häpeää (huigie)
riävys = rivissä, luvussa (riädy)
päivän = auringon (päivä)

Suuri pyhä

Terveh, armahad rišt'ikanzad!

Nygöi olemmo roun kui lähtennyh pitkäl matkal, laskevunnuh suureh pyhäh. Enne sie Karjalaz nämie aigoi kallehinna päivinnä piettih. Mie matkain männyöl ńedäl'il erähännä päivännä netšinne Juuvan agijoil Rod'ilan Mat'oida ja Pešua t'iedelemäh. Heis t'iijussin, kui heil päite suureh pyhäh varussuttih da kui sidä piettih.

Suurda pyhiä vet piettih seittšei ńedäl'ie?

— Seittšei piettih. Vai pyhänpiän ńedäl'ie enne ol' jo l'ihapyhälasku, sih pyhäh heitettih l'ihan syöndä. N'edäl'in mändyö pyhänpiän piettih maidopyhälaskuo; sid ei enämbi maiduo, voida eigö ńi midä argehisto syödy. Maidopyhälaskunna illal kai argisyömized stolal kannettih da sih jätettih yökse. Ezmäzen argen, konza ol' ezmäńe pyhityspäivä, vahńin emändä net keräi lukoškaizeh da pyhkimel kattoi. Sid ne sunnos pätšis kuivattih da zuapastoidih. Äijänpäivän mändyö ńiidä zuuharinna syödih l'ibo žiivatoil annettih, ku ńiih mi slutšai l'iennöy ugod'innuhez.

Midäbö suures pyhäs syödih da juodih?

— Syödih leibiä, kalua, siendä, kapustua, laukkua, kartohkua, haudua, patšoida, hernehkuaššua, marjua da kuda midä muudagi. A juodavanna ol' marjavettä, vuassua, ńäivöirieppoida, tšuajuo da mustua kouffie. Jäl'l'itšäke otettih kiižu- da marjakiissel'ie zuahharivein ker l'ibo imel'iä da lohkoida. Pyhäpäivikse vie laittih skanttšua da kohopiiruada. Piirualoi ku ei argivoil suannuh voidua kravahuttua, ńiidä siemenvoil voijettih.

Kalaz ved luajittih moneh luaduh syömistö?

— Luajittih, vel'l'i. Aivin, ku konza enämbi kalua suadih, ńiidä kid'šukse kuivattih. Kid'žuo mugagi syödih, vai eńimyölleh ńiiz rokkua keitettih. Sygyzyl suaduo kalua ol' suolattu, sidä dai syödih. Verestägi kalua toittši itše suadih l'ibo kalańiekoil ossettih. Suures pyhäs kala, katšo, l'ihan maksoi.

Kuibo muite suures pyhäz elettih?

— Illoil pidi aijoi muate ruveta. Kyl'iä ei annettu kävellä eigö tyhjiä paissa. Igruidu ei, da ruavodgi val'l'ittih. Bruašńiekkasoviz ei käveldy eigö šokoloidu. Kaikkien pidi alevuo da sovietaz el'iä. Jo pyhälaskun illal ol' suśiedois proskenjoil käveldy. Suures pyhäs sid riähkil da pyhil huol'itettih männä.

Mibö se ol' ristaleibäńedäl'i?

— Ristaleibäńedäl'ikse sanottih suuren pyhän ńellättä ńedäl'ie, se ol' ylen kal'liz ńedäl'i. Kolman piän luajittih jogahizes taloiz ristaleiväd; ńiijen ker mändih sid rišt'izän da rišt'imän lyö ristaleivil. Rišt'izä da rišt'imä otettih leiväd ihastuksis kädeh, leiväl omua ottšua painallettih da leibä järilleh annettih. Rišt'inlapsil kouffi keitettih da vezikringel'in

ker sidä tarittih. Ristaleibien tuojil ol' podarkadgi varussettu: brihattšuloil paidamuašt'i a tyttölöil pluat't'amuašt'i l'ibo paikkańe. Nämät podarkazzed lapsil lähtijez juattih. Lapset sid rišt'izäl da rišt'imäl kai jalgah sai kumarreldih. Rišt'izä sih toittši vie markan jengua l'ižäi hyväkse mielekse.

— Ristaleivät tuodih järilleh kod'ih da pandih obrazoin piäl. Keviäl kylvämäh lähtijez ristaleibä tšokattih kylvövakkah, silmäd rišt'ittih päivännouzuh päi da sid vaste zavod'ittih kylviä. Erähis taloloiz annettih lehmil muruńe ristaleibiä lehmie enzi piän keviäl mettšäh työndäjez, anna ehki kond'ied ei ńiidä ruańittaiz da syödäiz.

Ristaleibäńedäl'il vaste puol'pyhäz oldih. Midäbö sen mändyö ruvettih vardoittšemah?

— Pyhiä end'izelleh pyhitettih. Vai päivä ku jo keviäh kiändyi da lämbei, katšeldih, jogo biäd'žöihyöt paivuloih puhkieldih. Sih jo virboidagi zavod'ittih vuottua.

Mugahai se tovessah ol'gi. Vai suures pyhäz vie toizehgi palah pagizemmo.

Kotškańe Fed'a

SANASTOA (perusmuoto suluissa)

pyhä = paasto
roun kui = aivan kuin
netšinne = tuonne
agijoil = suunnalle, perukoille (agija)
Mat'oida = Marttaa (Mat'oi)
Pešua = Pekkaa (Peša)
t'iedelemäh = kyselemään vointia (t'iijellä)
t'iijussin = kyselin (t'iijustua)
ńedäl'ie = viikkoa (ńedäl'i)
ezmäzen argen = maanantaina (ezmäńe argi)
lukoškaizeh = piirakkavakkaan (lukoškaińe)
pyhkimel = pöytäliinalla (pyhkin)
kattoi = peitti (kattua)
sunnos = miedon lämpimässä (sunno)
zuapastoidih = pantiin säilöön (zuapastoija)
äijänpäivän = pääsiäisen (äijäpäivä)
zuuharinna = korppuna (zuuhari)
slutšai = vahinko, tapaus
ugod'innuhez = sattunut (ugod'ie)
kapustua = kaalia (kapusta)
laukkua = sipulia (laukka)
kartohkua = perunaa (kartohka)
haudua = vedellä haudottua naurista (hauda)
patšoida = hiilillä tai uunin pohjalla paistettua naurista (patšoi)
hernehkuaššua = hernevelliä (hernehkuašša)
vuassua = kotikaljaa (vuassa)
ńäivöirieppoida = haudotuista, kuivatuista nauriista liottamalla valmistettua juomaa (ńäivöirieppoi)
jäl'l'itšäkse = jälkiruuaksi (jäl'l'ittšä)
kiižukiissel'ie = hapankiisseliä, kaurakiisseliä (kiižukiissel'i)
zuahharivein = sokeriveden (zuahharivezi)
imel'iä = mämmiä (imelä)
lohkoida = nauriskuutioilla maustettua imelää eli mämmiä (lohkoi)
skanttšua = keitinpiirakkaa muistuttavaa, uunissa paistettua piirakkaa, joka voideltiin siemenvoilla (skanttša)
kohopiiruada = karjalanpiirakan näköistä piirakkaa, jossa sisuskin on takinaa ja joka voidellaan uuniin pantaessa sokerivedellä sekä paistamisen jälkeen siemenvoilla (kohopiirua)
voidua kravahuttua = voitaa vetäistä
siemenvoil = hampunsiemenistä puristetulla öljyllä (siemenvoi)

kid'žukse = kuivatuksi kalaksi (kid'žu)
kalańiekoil = kiertävillä kalakauppiailla (kalańiekka)
maksoi = oli vertaista, vastasi (maksua)
šokoloidu = hienosteltu (šokoloija)
alevuo = alistua
proskenjoil = anteeksipyynnöillä (proskenjad)
männä riähkil = mennä synnintunnustukselle
männä pyhil = mennä ehtoolliselle
kolman piän = keskiviikkona (kolmas päivä)
ristaleiväd = pienehköt leivät, joiden päälle on tehty taikinasta ristikuvio
rišt'izän = mieskummin (rišt'izä)
rišt'imän = naiskummin (rišt'imä)
podarkadgi = lahjatkin
brihattšuloil = pojille (brihattšu)
paidamuašt'i = paitakangas
pluat't'amuašt'i = leninkikangas
paikkańe = huivi
obrazoin = ikoneiden (obraza)
zavod'ittih = alettiin (zavod'ie)
anna ehki = jotta
ruańittaiz = raatelisi (ruańie)
vardoittšemah = odottamaan (vardoija)
biäd'žöihyöt = pajunkissat
virboidagi = palmusunnuntaitakin (virboi)
palah = kertaan

Blahošenja da virboi

Terveh teil!

Rod'ilan Mat'oin ker iellehgi suures pyhäz pagizemmo. Ol'go enne äijäpäiviä Karjalaz vie midä bruašńiekkua vai mugago äijähpäiväh sai matkattih?

— Kaks suurembua pyhiä, katšo, sražńoida ńedäl'ie enne piettih. Ezmäi ol' blahošenja da sid virboi. Mollei oldih kallehet pyhäd.

— Blahošenjua piettih keviän ezmäzennä bruašńiekkanna. Suurda pyhiä hod vie elettih, blahošenjanna syödih da juodih parembaisto, vai argehisto ei senttäh otettu. Kouffin l'ibo tšuajun ker nossallettih stolah kringel'ie da bulkkua. Syödäväkse luajittih kaikenluaduzet tevoksed, ńiijen tehez vai ei maiduo eigö mazlua vodrittu. Blahošenjaz bruašńiekkasobih šuorevuttih, parahat piäl pandavad opittih etšitellä. Dai kyl'iä käveldih, hot suuri pyhä ol'gi.

Virboida vet piettih vie blahošenjuagi kallehembanna bruašńiekkanna?

— Virboi, vel'l'i, ol' sie meil päite uksi äijähpäiväh. Kuz vai l'iennöy kirikkö l'ibo tšasouna olluh, sie sluužbah mändih. Kod'ilois tuohuksuod da lampatkazed obrazatšuppuloih viritettih da kaikelleh mol'ivuttih.

— Virboida vahnad dai nuorembaized piettih armahanna bruašńiekkanna. Lapsed virboisuovattanna jo aijoi lähtiettih paivukkoloih biäd'žöivarbuloi etšittelemäh. Sylyöt täyved oksua kod'ih tuodih da ned muamal annettih. Muama oksaizet pal'tšal l'ibo stolazel obrazoin edeh azettel'i, ku ei l'ienne olluh sluužbua, miz ńiidä blahoslovie.

— Virboihuondeksel emännäd havaitšuttih jo enne päivännouzuo, hyvih sobih šuorevuttih, mol'ivuttih da kai taloin eläjäd virboivitšoil virvoiteldih.

— Iännetty ei, anna ehki maguajad ei havaitšuttaiz muga aijoi. Sid otettih virboivittšua da tanhuoh lähtiettih. Sie virvottih lehmäd, luvud lugiettih da virboivittša tšokattih parren ragoh. Tanhuoz mändih końušših, sie hevod virvottih da virboivittša sinnegi jätettih. Lopuškaks vie lambahat, potšid da muudgi žiivatad virvottih; dai nämil oma vittša parren ragoh tšokattih. Pert't'ih tulduo emännäd silmäd rišt'ittih, argisobih šuorevuttih da allettih pert't'iruadoloi härtšätä. Sid jo vägi äijä lomistih, anna ehki muudgi havaitšuttaiz da lähtiettäiz virbomah.

— Päivännouzuh piästyö jo kai oldih jallaz. Lapsed huol'itettih juossa talois taloih virbomaz rodńie da sušiedoi. Silleh äijäkspäiväks itšelleh jäittšiä, ńamuo da vie jenguagi kerättih. Kod'ih tullez ei enämbi olluh jed'iiniä virboivittšua, kai ol' mieroh juattu. Vai pädihäi sid äijiäpäiviä vuottua!

— Sie, kus tšasouna l'ibo kirikkö ol', virboihuondeksel sluužbah

lähtiettih. Virboivitšad otettih keral da buat'uška net sie kiriköz luadansavul svät't'i. Sluužbas piästyö rišt'ikanzat kirikön l'ibo tšasounan pihas toiń toista virvottih. Leletys loitos kuului, ku virboivärssylöi kilbah iännettih.

Viegö koiz da kyläs kulleh muulleh virboida piettih?

— Kirikös kod'ih tulduo virboivitšat nossettih obrazoin piäl da luadanal net kuajittih. Erähis talolois kuajies kai mol'iebenat piettih. Kui blahošenjaz, muga i virboinna kyläs käydih, enne kui sražńoin ńedäl'in kallehet päiväd zavod'ittih.

Tul'iel kerral mustelemmo, kui sražńoida ńedäl'ie da äijäpäiviä sie miän Karjalaz piettih.

Kotškańe Fed'a

SANASTOA (perusmuoto suluissa)

blahošenja = Neitsyt Marian ilmestyspäivä 25. 3.
virboi = palmusunnuntai
äijäpäiviä = pääsiäistä (äijäpäivä)
mugago = niinkö, niine hyvineenkö
sražńoida ńedäl'ie = piinaviikkoa, suurta viikkoa (sražńoi ńedäl'i)
mollei = molemmat
bulkkua = pullaa (bulkka)
tevokset = leivonnaiset
mazlua = voita (mazla)
vodrittu = levitetty, käytetty (vodrie)
uksi = ovi
viritettih = sytytettiin (virittiä)
biäd'žöivarbuloi = pajunkissanoksia (biäd'žöivarbu)
pal'tšal = hyllylle (pal'ttša)

blahoslovie = siunata
havaitšuttih = heräsivät (havaittšuo)
tanhuoh = navettaan (tanhuo)
tšokattih = pistivät (tšokata)
końušših = talliin (końušši)
lopuškaks = lopuksi
härtšätä = touhuta
lomistih = kolistivat (lomista)
anna ehki = jotta
jallaz = hereillä
jäittšiä = kananmunia (jäittšä)
jed'iiniä = ainoatakaan (jed'iinöi)
buat'uška = pappi
luadansavul = suitsutussavulla (luadansavu)
svät't'i = siunasi (svät't'ie)
mol'iebenat = rukoushetket

Sražńoi ńedäl'i da äijäpäivä

Terveh, armahad rahvahat!

Tän huondeksen vet työgi end'izeh luaduh virboivittšoloin ker kävel'ittö da toiń toista virvoittel'itto? Virboipyhän mändyö sid zavod'immo sražńoin ńedäl'in kallehie päivie el'iä. Rod'ilan Mat'oi, kuibo nämie aigoi enne sie miän Karjalaz elettih?

— Se ńedäl'i, katšo, ylen svätöinnä piettih. Sid ei toinah mätšketty, vähäizil ruadoloil oldih da koiz ńi kunne ei lähtietty. Mušikad hod l'iennöy kustahto loitomban mettšäruadoloiz oldu, sikse ńedäl'ikse kod'iloih huol'itettih tulla. Vähien ruadoloin väl'it pert'tilöiz hil'lakkaizeh elettih. Lapsuziengi ei annettu voruija eigö hälyö pidiä. Erähis kohiz muga äijäl pyhitettih, tol'kko vettä da leibiä suolan ker otettih suuh.

Kuibo sid äijähpäiväh varussuttih?

— Suures pyhäz ńi kulleh ei varussuttu. Erähäd zuapast'ittulois tarbehiz vähän studeńie da midätahto muuda senjyttymiä syödäviä varuksih luajittih, vai eńin ei laittu ńi midä. Sražńoil ńedäl'il ei enne suovattaildua argehizien syömizien da juomizien ker aigua mänetetty. Akad vaste suovattaildan piästih äijänpäivän murginoi luad'imah.

— Sražńoin ńedäl'in suovattan jo aijoi kylys käydih. Kuuzien-seittšemien aigoih illal pätšid lämmäh pandih, jogahizen taloin truvas savu pakkui. Akkal'isto ruvettih kiirehel kaikenluaduisto syödäviä da juodavua härttšiämäh. Särbimennä pidi ńepremenno olla ryyńrokkua. Sen ker pyöröidä luajittih. Kiissel'id dai keitettih, bulkkua da pärpättšyö paissettih, blinat pyörähytettih da vie kyrziägi punallettih. Sid'ei enämbi mazloi eigö šl'iuhkoi žiälöidy, kaikkie kyl'l'äl mätettih, anna ehki syödäviz magied roittaiz. Vai ńäppipiiruada ei laittu, värt't'inöin ker ei annettu kol'l'ua ennen jumaldoman päiviä.

Nämie syömizie ved ei jiännyssetty vie enne äijähpäiväh tulendua?

— Jiännyssetty, katšo, ei. Ezmäi kirikköh l'ibo tšasounah mändih puolenyön aigah da sie mol'ivuttih dai kristotettih. Sid vaste kod'ih tulduo juomińe da syömińe zavod'ittih. Jogahizel annettih palań sierua, kezäl ei sid muga kärbäzet da tšakat purdu. Sit kouffi juodih magiembaizien syödävien ker. Sen peräs taivahal ruvettih kattšomah; heil himoitti nähä, konza päivä zavod'i pläššie. Pilvie ku l'iennöy taivahal ollun, sit pahoillah oldih da opittih päivän nouzuo arbailla. Sidä dai katšottih, midä eläviä ezmäzekse nähtäis. Tšiutšoin näjendä t'iedi hyviä, a kut't'izen näjendä ei. Varoi ku l'iennöy ezmäi dogad'ittu, sit kai pölläsyttih, sidä muga pahanna piettih.

— Huondesmurginal viizien aigoih stolah istovuttih. Kaikkie opiteldih; muga äijä syödih, kai vattšanahka ratškoi. Sid ńurvaheldih da puol'ilpäivil kouffil noustih. Äijänpäivän ezmäńe päivä vie hil'lakkazeh

kois kublettih, kyliä ei käveldy. Väsynnyöt ku oldih, jo aijoi, viizien— kuuzien aigoih, muate vierdih. Jumaldoman päivän pädi sit kirkkiennä lähtie kyliä lekkumah.

Vai ńiiz jieloloiz enämbi tul'iel kerral.

Kotškańe Fed'a

SANASTOA (perusmuoto suluissa)

sražńoi ńedäl'i = piinaviikko, suuri viikko
äijäpäivä = pääsiäinen
svätöinnä = pyhänä (svätöi)
toinah = todella
mätšketty = touhuttu, rymisty (mätškiä)
ńi kunne = minnekään
voruija = telmiä
tol'kko = vain
ńi kulleh = mitenkään
zuapast'tittulois = säilöön pannuista (zuapast'ie)
studeńie = lihahyytelöä (studeńi)
senjyttymiä = senlaatuista (senjyttymä)
truvas = piipusta (truba)
pakkui = lähti, irtosi (pakkuo)
ńepremenno = välttämättä
pärpättšyö = keksejä (pärpättšy)
blinat = letut
kyrziägi = hapanmaitotaikinaan tehtyä leivonnaistakin (kyrzä)
punallettih = pyöräytettiin (punaldua)
šl'iuhkoi = kermoja (šl'iuhka)
žiälöidy = säälitty (žiälöijä)
kol'l'ua = kolista
jumaldoman päiviä = toista pääsiäispäivää (jumaldoman päivä)
jiännyssetty = maisteltu (jiännystiä)
kristotettih = toivotettiin hyvää pääsiäistä suutelemalla toista molemmille poskille (kristottua)
sierua = rahkasta ja kermasta valmistettua kakkua (siera)
tšakat = hyttyset
pläššie = tanssia
tšiutšoin = varpusen (tšiutšoi)
kut't'izen = koiranpennun (kut't'ińe)
varoi = varis
dogad'ittu = havaittu (dogad'ie)
ńurvaheldih = otettiin torkut (ńurvahella)
kublettih = pyörittiin (kublua)
muate vierdih = ruvettiin makuulle (vierrä muate)

Krisenjańedäl'i da ruadenttšad

Terveh teil da hyviä bruašńiekka-aigua iellehgi!

Jumaldoman päivän tulduo zavod'ittih sie miän Karjalaz pitkän pyhän jälles tuaśte kyliä lekkuo da igruo pidiä. Vai sie, kuz buat'uškua ol', sluužbahgi joga päivä kerävyttih da äijänpäivän virzie pajateldih. Kuz ei sluužbua olluh, siegi kogo ńedäl'i kirikön l'ibo tšasounan kellozie zvońittih. Tädä ńedäl'ie krisenjańedäl'ikse lugiettih. Sid vai kod'iruadoloil oldih, jygielöih da loitombazih ruadoloih ńi vousse ei lähtietty. Rod'ilan Mat'oi, muga ved ol'?

— Muga ol', muga. Akad opittih täl ńedäl'il parasta piiššua stolah kandua. Pual'ikka pajatti, ku joga päivä piiruada luajittih. Suuren pyhän täh zuapast'ittuloiz mageimbazis tarbehis suuh pandavua härtšätez ńeruo tovessah ozutettih. N'i kel ei pidän krisenjańedäl'in aigah ńälläz lekkuo, kaikin mahapakkosillah matkattih. Kävel'ijiä ylen äijä ol'gi, molodoipuarat, suuret svuat'aksed da suuret svuatuksed ku täl ńedäl'il nuorien muttšoloin kod'iloiz da muiz reten rodńiz ad'ivois käydih.

Dai igruo etšiteldih. Miegi vie muissan, kui mimmońtahto liedžu ol' jogahizes talois. Kai kilbah liedžuttih da vie olgivihkoista potkallettih. Toiń toista loitommakse opittih vihkoista potkal viäldiä. Kel ku l'iennöy vihkoińe ilmas kobrah puuttunnuh, se piäzi liedšumah; potkuajan pidi liedžuz iäreh tulla. Tämä ol' enemmäl tyttözien, ńeid'izien da brihattšuzien igruo. Brihad da mušikat kŕuukkah kižattih, babkua iškiettih l'ibo päd'ittih. Illoil sid beśodah kaikin kerävyttih. Ristakondrah da kadrel'l'ih jo nuores sai ylen hyvin harjavuttih; šibl'ietta vai vingui, ku pläšńiä, työnnällettih. Sodien mändyö karjalaziz vie ol' vägi äijä voikoida kižuajua, vai nygöi vähättävä malttajua enämbi löydyy. N'erod onnuako ollah muan ragoh mändy.

Toizen argen krisenjańedäl'in jällez ruadenttšoi, pokoińńiekkoin äijiäpäiviä, piettih. Sih jo ezmäzen argen ruvettih varustumah. Akat pomińkamurginoikse luajittih monda luaduo hauvoil viedäviä: piiruat, kurńiekat, kokoihuod dai muut tevokset paissettih, kalua varussettih da jäittšiä keitettih. Net sid ruadenttšahuondeksel obrazatšupuz luadansavul svät'ittih da komššazih l'ibo uzlazih azeteldih. Komššazien da uzlazien ker kalmoil matkattih suurie sugukundie da hel'ielöi heimokundie pomiińimah da pomiiluimah. Ked maltettih iänel itkie, ned itkiettih. A ked ei itše maltettu, net kentahto malttai abuńiekakse kutšuttih. Erähäd mugagi vai pomiiluidih. Ruadenttšamurginoiz jogahisto luaduo palań hauvoil jätettih, lopuškat keyhil juattih da vähäń järilleh kod'ih tuodih. Kod'ih tuuvut syömizet tuaśte pienel stolaizel obrazatšuppuh natravittih, sen stolaizen ympäril pokoińńiekat tuldih syömäh. A itše istovuttih

suureh stolah murginal. Sid hyö kai, rist'ikanzad dai pokoińńiekat, samas pert'iz yksie muruizie syödih. Kaikil heil ol' sih nenga äijäpäivä roinnuh.

Kotškańe Fed'a

SANASTOA (perusmuoto suluissa)

krisenjańedäl'i = Tuomaan sunnuntaita edeltävä viikko, pääsiäisviikko
ruadenttšad = vainajien muistelupäivä 8. päivänä pääsiäisen jälkeen (tiistaina)
jumaldoman päivän = toisen pääsiäispäivän (jumaldoman päivä)
igruogi = iloakin (igru)
buat'uškua = pappeja (buat'uška)
sluužbahgi = jumalanpalvelukseenkin (sluužba)
zvońittih = soitettiin (zvońie)
lugiettih = sanottiin (lugie)
ńi vousse = lainkaan
opittih = yrittivät (oppie)
piiššua = herkkua (piišša)
täh = tähden
ńeruo = taitoja (ńero)
mahapakkosillah = vatsat täpötäynnä
molodoipuarat = nuoret parit
reten rodńiz = lähisukulaisissa (reten rodńad)
mimmońtahto = jonkinlainen
liedšu = kiikku
kai = aivan, kaikki
liedžuttih = kiikuttiin (liedžuo)
olgivihkoista = olkituppoa (olgivihkoińe)
potkal viäldiä = potkaista täräyttää
puuttunnuh = tarttunut, osunut (puuttuo)
brihattšuzien = pikkupoikien (brihattšuńe)
brihad = nuorukaiset
kŕuukkah kižattih = pelasivat kyykkää (kiźata kŕuukkah)
babkua iškiettih = pelasivat luunheittopeliä (iškie babkua)
päd'ittih = heittivät rahaa tikun juureen tai kuoppaan (päd'ie)
harjavuttih = tottuivat, oppivat (harjavuo)
šibl'ietta = juhlakenkä
pläšńiä työnnällettih = tanssia räväyttivät (työnnäldiä pläšńiä)
vägi äijä = varsin paljon
voikoida = taitavia
vähättävä = varsin vähän
ńerod = taidot
onnuako = ehkä
toizen argen = tiistaina (toińe argi)
pokoińńiekkoin = vainajien (pokoińńiekad)
ezmäzen argen = maanantaina (ezmäńe argi)
pomińkamurginoikse = muisteluruuiksi (pomińkamurginad)
kurńiekat = kukot
kokoihuod = kokkoset
jäittšiä = kananmunia (jäittšä)
luadansavul = suitustussavulla (luadansavu)
svät'ittih = siunattiin (svät't'ie)
komššazih = koreihin (komššazed)
pomiińimah = muistelemaan vainajia (pomiińie)
pomiiluimah = kantamaan rukouksia vainajien puolesta (pomiiluija)
malttai = osaaja, taitaja
natravittih = aseteltiin (natravie)
yksie = samoja (yhed)
nenga = näin
roinnuh = tullut (roija)

Jyrrinpäivä — keviän zavod'ii

Tuaśtei terveh, parahad bratanad!

Egläi piimmö kevädjyrgie. Se ol' meil päite enne bruašńiekkanna ylen hyväs sluavaz; jyrrinpäiviä, niät, keviän zavod'ijanna piettih. Siit päiväz ol' pozlovittšuagi luajittu. ''Jyrgi haugikaššal'in ker tulou'', lugiettih. Dai nenga saneldih: ''Jyrgi heintakan ker kävelöy.'' Jyrrinpäiviä ylen äijäl vardoittih, sih piästyö jo ol' vesselämbi kezäh matkata.

Pravouslaunoit karjalazed lujah uskottih, što karjua vuuven kaiken ylähän päite akkiloidih. Bohorood'ittša kattšoi žiivattoi sygyzyd da talved, Jyrgi syöttäi otti sen ruavon jyrrinpäiviä vaste yöl eigö sidä enne pokrovua (1. 10.) heittän. Pokrovanna Bohorood'ittša akkiloinnan tuassen zavod'i. Jyrgi taki senttäh keviäks da kezäks kattšojaks otettih, ku händä ylen vägevännä piettih, häihäi ol' kai suuren mavon piän pergan, obrazois se ol' nähty. Keviäl da kezäl žiivatoil metšiz lekkujes put'in abuńiekka pidigi ugod'ie, švierid oldaiz muite karja sie reten ruańittu.

Jyrrinpäivän žiivatad enzi kerdua keviäl pihal laskiettih. Sih pidi kaikenluaduisto koldunua da mańierua naved'ie; sit t'iedovoidih da mol'ittih lykkyö lehmil, heboloil da lambahil. Iändä piettih muga äijä, toivod voinal lähtiettih.

Taloloiz ol' jo iel päite kellozed etšiteldy ruokoz iäreh da ned hyvin puhassettu. Net pandih obrazatšuppuh da luadanoin ker svät'ittih. Emännäd ol' monenluaduisto piiššua luajittu da illaks enne jyrrinpäiviä kyly lämmitetty. Kylyh mändih ajoi da erähäd jiälöin sejas kezoida kylbiettih. Se, ken nenga ruadoi, tul'ien kezän tervehennä kesti.

Iel päite ol' emännäd kiškottu lehmiz dai lambahis karvua da villua. Taiginaz otettih tahtasta, sen segah nozńittšimil leikattih net karvad da villad. Niiz rieskańe luajittih da se pätšis paissettih. Se ol' varuksiz žiivatoil syötettäväkse. Ned biädžöivitšad, mil ol' žiivattoi virboipyhähuondeksel virvoiteldu, otettih mal'ifun ker obrazoin tagan iäreh da poltettih. Sid vuotettih ildua, jotta piästih kelloloin ker tanhuoda kierdämäh.

Päivänlaskun aigoih muamo l'ibo tuatto val'l'ittši erähie kellozie da ńiijen kielet typittši, anna ehki ne ei enne aigua iändä piässetty. Sid hiän lähti lapsien ker pihal tanhuon pordahil. Sie häi nengoman švierinluvun lugi:

> ''Pyhä Jyrgi, syöttäizeń:
> Vardoitše, kaitše karjaistańi, žiivattaizie!
> Pyhä Jyrgi, syöttäizeń:
> Pane švierilöin turvad umbeh,
> riepi hiät sel'l'in seibähäh,
> iške hiän tagaraivot tandereh,
> piät suureh kiveh!

Pane hurtat kiińńi vaskizih vandehih,
raudazih rahkehih!
Perra hiän otšat kiirukiveh!
Pyhä Jyrgi, syöttäizeń:
Vihjua sie vie miän heboistagi!''

Švierinluguloin sanelduo kellozed rihmas kaglah naved'ittih, typpehed iäreh otettih da lähtiettih tanhuoz da pert'iz ymbäri vinttuamah. Erähäd valgieloil stolapyhkimil piät katettih da nagrizbuolozie suus pureteldih, sid lehmäd vai valgieda maiduo lypsettäiz eigö ńiih ńi midä slutšaida ugod'izih.

Kellozed žiivattoin kaglah vaste jyrrinpäivän sivottih, iel päite luajittu rieskańe nygöi žiivatoil juattih, tuohuz l'iävän uksen piäl viritettih da karja sen al'ittši pihal työnnettih. Iändä toinah lähti žiivatoiz dai kellozis, ku Karjalan kyl'iz jyrrinpäivän keviäh piästih!

Kotškańe Fed'a

SANASTOA (perusmuoto suluissa)

jyrrinpäivä = Pyhän Yrjänän muistopäivä (23. 4.)
zavod'ii = alkaja
sluavaz = maineessa (sluava)
pozlovittšuagi = sananparsiakin (pozlovittša)
haugikaššal'in = haukikontin (haugikaššal'i)
heintakan = heinäkantamuksen (heintakka)
pravoslaunoit = ortodoksiset
akkiloidih = hoivattiin (akkiloija)
Bohorood'ittša = Jumalansynnyttäjä, Neitsyt Maria
syöttäi = kaitsija, elättäjä
pokrovua = N. Marian suojeluksen päivä (pokrova)
heittän = jättänyt (heittiä)
taki = kaiketi
vägevännä = voimakkaan (vägevä)
mavon = käärmeen (mado)
pergan = hakannut (pergua)
obrazois = ikoneista (obraza)
put'in = kunnon (put't'i)
ugod'ie = osua, tulla
švierid = pedot
ruańittu = raadelleet (ruańita)
laskiettih = päästettiin (laskie)
koldunua = taikaa (kolduna)
mańierua = tapaa, menoa (mańiera)
naved'ie = asettaa, keksiä
voinal = sotaan (voina)
ruokoz = säilöstä, tallesta (ruokko)
kezoida kylbiettih = uivat (kylbie kezoida)
nozńittšimil = saksilla (nozńittšimed)
mal'itun = rukouksen (mal'ittu)
typittši = tukki, pani kiinni (typitä)
nengoman = tällaisen (nengoma)
riepi = sido (rieppie)
kiirukiveh = suureen kiveen (kiirukivi)
vihjua = ohjaa, kaitse (vihjata)
vinttuamah = kulkemaan nopeasti (vintata)
stolapyhkimil = pöytäliinoilla (stolapyhkin)
katettih = peittivät (kattua)
nagrizbuolozie = nauriskuutioita (nagrizbuolońe)
slutšaida = vahinkoa, sairautta (slutšai)
ugod'izih = sattuisi, tulisi (ugod'ie)

Kevädmiikkulaz voznozeńńah

Terveh teil!

Vahnas Karjalaz keviän da kezän roinnan väl'ih kaks bruašńiekkua syndyi: kevädmiikkul da voznozeńńa. Kevädmiikkulua enämbi kyl'ien omien rahvahien kessen piettih, a voznozeńńah jo äijäl kerävyttih da se ylen armahakse bruašńiekakse katšottih.

Kevädmiikkulan (9. 5.) aigoih vie kod'iruadoloin täh zobotoittih. Karjalaz vuotta vägi hätkien tšotattih vahnal aijanluvul, mi vähilleh kaks ńedäl'ie uuvembua aijantšotandua jällez matkai. Siidhäi kevädmiikkulua vaste lopul majankuuda piettih da ruadolois kiireh rod'ihgi, ańńikko vai kerettih keviäl kai valmehekse suaha. Peldoloil ku vähäń ńädziä nähtih, dai jo kirruttih: ''Kevädmiikkul heinärein ker tulou!'' Vihmua keviäl lujah vuotettih, sanottihhai, što ''kevädvihma kazvattau, a sygyzyvihma kavottau''. Vil'lad' opittih suaha aijoi muah, kevädvihmad ńiidä sit kazvateldih. ''Orahad yhez yös spitškan verda jatkuttih'', erähäd löyhkettih. Keviäl eulluh aigua eigö ńi himuo loitommakse bruašńiekkoih lähtie. Kuz ol' kevädmiikkulal svät'itty kirikkö l'ibo tšasouna, sie mimmońtahto bruašńiekka piettih. Mežan l'ikel eläjät käydih kevädmiikkulaz Veńangi puolel, da sie tuldih dai miän Karjalah jarmańkoih ostamah, myömäh l'ibo vaihtamah tavarua mežaizes piäl'l'ittši.

Voznozeńńua Karjalaz kezäaijan zavod'ijanna piettih, se ol' kezän ezmäńe bruašńiekka. Senttäh voznozeńńah rakkahal loitombangi da kai arttel'iloiz lähtiettih. Sid jo kezäsobih šuorevuttih. Akad dai ńeid'ized ol' itšelleh uutta kouhtua, jupkua da pluat't'ua luajittu, erähät käveldih parahiz muašt'iloiz luajitud ferezid piäl.

Bruašńiekkoih loittongi jallai matkattih, vai mändih ńiih heboloil dai venehilgi. Nuori rahvas keral rakkahal lähtiettih, hyö ku nygöi suadih pitkän talven mändyö igruo pidiä da jarmańkois käyvä. Da tervähhäi pidi tuaśte hil'l'aizeh elämäh alevuo, ku vägi pitkä pyhitysaiga, pedrun pyhä, zavod'ittih. N'eidized da brihad voznozeńńan bruašńiekaz da jarmańkaz ylen hyväl mielel lekuttih. Kuptšua ol' kezän ezmäzeh bruašńiekkah tullun äijä, ossettavua ol' hod midä. Bedas piästih, jengua vai kyl'l'äl olluiz. Aht'ivoih ei pidän jiähä.

Talolоiz ol' hyvin gošt'ih ńiškoi varussuttu. Stola ńi midä ei vajua olluh, elot käzil oldih. Kezän hyväz mielez ižändärahvaz gošt'ad monehgi kerdah sebiäldih, kai hod ei l'ienne ńi tuttavad oldu. Mušikad gošt'ituksez ei akkoi hudoimmikse jiädy. Hyö ol' veńalazien ker midätahto tavarua spirttuh vaihettu l'ibo juodavua itše luajittu. N'iiz juodavis sid ŕumkazie valettih da ńiidä gošt'ien ker kaldualdih da tšilkaildih. Rahvahad ei yksis t'iloiz ylen pitkäh oldu; uudeh kohtah lähtiettih, sie niäd uutta gošt'itusta valvatettih dai suadihgi. Juojad mušikad odva vai t'irpettih omua vuit't'ie vuottua.

Nuorembi rahvaz ei pert't'ilöih jiädy, hyö kujozil, silloil l'ibo peldoloil beśodoih kerävyttih. Vesselä nygöi ol'gi kižata da pitkäh puarah lähtie, oman armahaizen ker blažie da vie toiń toista ńoppaillagi. Brihat toinah kui begunad baluidih, piäd oldih kui vembelez. N'eidizet tšomis kezäsoviz roun kui l'iipukkazinna lepetettih. Senttähhäi Karjalan akat sanottih: ''Kezäl on kebie eliä!''

Kotškańe Fed'a

SANASTOA (perusmuoto suluissa)

kevädmiikkulaz = Pyhän Nikolaoksen muistopäivästä 9. 5. (kevädmiikkul)
voznozeńńah = helatorstaihin (voznozeńńa)
roinnan = tulon (roija, roinda)
syndyi = sopi, mahtui (syndyö)
zobotoittih = nähtiin huolta (zobotoija)
vägi = varsin
hätkien = kauan
tšotattih = laskettiin (tšotata)
majankuuda = toukokuuta (majankuu)
ańńikko vai = juuri ja juuri
ńädžiä = pihatähtimöitä (ńädžä)
vihmua = sadetta (vihma)
spitškan = tulitikun (spitška)
jatkuttih = kasvoivat (jatkuo)
löyhkettih = kehuivat (löyhkiä)
svät'itty = siunattu (svät't'ie)
mežan = rajan (meža)
Veńangi = Venäjänkin (Veńa)
jarmańkoih = markkinoille (jarmańkad)
arttel'iloiz = suurissa joukoissa (arttel'i)
kouhtua = puseroita (kouhta)
jupkua = hameita (jupka)
pluat't'ua = leninkejä (pluat't'a)
muaštiloiz = kankaista (muašt'i)
jallai = jalkaisin
tervähhäi = pianhan
alevuo = hiljetä
pedrun pyhä = ''Pietarin paasto'', apostolien paasto
kuptšua = kauppiaita (kuptša)
hod = vaikka
bedas = hädästä (beda)
kyl'l'äl = tarpeeksi
aht'ivoh = ahdinkoon, pulaan (aht'ivo)
sebiäldih = syleilivät (sebiällä)
veńalazien = venäläisten (veńalazed)
spirttuh = väkiviinaan (spirttu)
ŕumkazie = ryyppyjä (ŕumkańe)
valettih = kaatoivat (valua)
kaldualdih = kallistelivat, kumosivat (kaldualla)
tšilkkaildih = kilistivät (tšilkkailla)
t'iloiz = paikoissa (t'ilad)
valvatettih = odottivat (valvattua)
t'irpettih = malttoivat (t'irppua)
vuit't'ie = osaa, osuutta (vuit't'i)
pitkäh puarah = kävelylle, saatolle (pitkä puara)
blažie = puhua joutavia
ńoppaillagi = suukotellakin
begunad = villikot
baluidih = leikkivät (baluija)
vembelez = luokilla, pystyssä (vemmel)
roun kui = aivan kuin
l'iipukkazinna = perhosina (l'iipukkańe)
lepetettih = liikkuivat, hohtivat (lepettiä)

”Min kezäl keriät, sen talvel tabuat”

Terveh, terveh!

Täl ńedäl’il piimmö tovessah maińittavua bruašńiekkua, stroitšanpäiviä. Nygöi ku end’izes Karjalaz eläzimmö, onnuako kai ol’izimmo kunnetahto bruašńiekkah matkata blukittan. Stroitšanpäivän aigah rakkahal lähtiettih sinne, kus t’iettih sinä piän bruašńiekka on. Kirikkölöizgi käydih, vai enämbi jarmańkoin, t’ietossuksen da igrun pivon täh matkah lähtiettih. Siit, kui nygöigi, kyliä kahten piän, stroitšanpiän da duuhanpiän, lekuttih. Vuotta ku vanhua aijanluguo myö stroitšanpäivän tulduo jo keziä elettih.

*

Kezäl pidi äijä ruadua, ku miel’i talves piäl’l’ittši piässä. Senttäh meil päite nenga sanottih: ”Ken kezäl higie valuttau da kenen ottšua kaskie vierdäjez räkittäy, hiän pakkazil pättšie paimendau; kezäl on kolme kiirehtä: heinän hel’inä, rugehen rubina da kagran kahina; ken on kezät kyndämättä, se talvet taiginatta eläy; kezäl ku kossal ńiität, sit talvel vembelehel viäd, a ku kossal ed ńiittänne kezäl, sit talvel vembelehel ńiität; kezä ruadamatta, tšotta ottamatta; rua kezäl, sit talvel vai ikkunšt’oklah puhut.”

Kesän tulendua äijäl vuotettih, vai t’iijettih segi, jotta ”kezä ei roih keikkumatta eigö talvi taikkumatta”; ”kezä da talvi ei tulla ilmai vihmatta da rötšättä eigö eluo ilmai gořatta ole”. ”Kezäpilvi on vallal’l’iń, sinne vihmuu, kunne kattšou,” sanottih. Vai vihmui kunne tahto, vihmua hyvänä piettih, ku ”kezävezi pezöy, a talvivezi huuhtou”. Kezä ku l’iennöy myöhättävä roinnuh, sid nenga aiheldih: ”Ku kezä ei enne iivananpäiviä roinne, sid ei talvigi ennen rastavua tule.”

Kezä ol’ bohatal dai keyhembäl hyvä dai armas ”Kezä kaikil, oza yksil, Jumal jogahizel”, sanottih. Muuval ku ken l’iennöy lähtennyt ruad’ieh, sil sanottih: ”Kus kezän keikut, sie i talvi pläšši!” Kezäl erähäd vähemmälgi ruavol elettih da senttäh sanottih: ”Kezäh piästyö eule ńi ken kuolluh.” Laškembazed nenga lugiettih: ”Vot pädis, ku oiz aivin kezä da bruašńiekka. Vai sidgi on kezäl räkki da talvel vilu!”

Karjalaz akad ylen ruadajad oldih, kezäaigah odva vai ńurvahella kerrettih, ainos kustahto ruavoz högelehettih. Meil sie nenga sanottihgi: ”Akatoi eloz on kui pätšitöi pert’t’i da akatoi mušikka on kui kellotoi lehmä.” ”Akka ezmäzennä maguamaz nouzou da jälgimäizennä muate vieröy”, kiitettih sie meil akkoi. Vai äijäl heidä tšakattihgi.

”Akka on mušikan koira da akka on paraz žiivatoiz”, lugiettih erähäd da vie nengaleite l’ivutettih: ”Akakse da luahkańńakse välttäy; akkoin itkuh da hevon higeh ei pie kattšuo; akkoin ker kiistämäh da pien’ien vazoin ker juoksemah elä puutu; akkoi da lehmie elä vuota kivoksien aigah väl’ittymäh; akoil ainoz ollah olled juattavanna; min sanod

akal, sen kogo kylä t'iedäy; akkoin suuloi da aijan ragoloi ei sua typitä.'' Senttäh erähäd nuorembie vie opassettihgi: ''Akka ventšal talumatoi armahambi, pättši rappuamatoi lämmembi.''

Vai akoiz hoz nenga bluakettih da korottih, sil mušikal huigie rod'ih, ken ei itšelleh akkua suannuh. Meil nenga sanottih: ''Enne kezä lehmättä kui rastava akatta, enne mušikka eläy syömättä kui akatta.'' Vai brihoin dai ńeidizien pidi jo ottajes kattšuo, keh puututtih; ergavuo ei suannun, hod iäreh oiz himoittan lähtie. N'eid'izil nenga pajatettih:

Kut'i, tyttö, kuń on aiga,
terväh tulou l'iittopäiv.
Tulou l'iittopäiväńe
da tulou vieraz valdańe.
Miehel männä,
kuultta hyvä,
itšel eliä ei hyvä.
Ruadua pidäy raviembah
da sana sanuo sulavembah.

Miehel mändyö oma valda hot puoleńi, eliä sai, mieldä vai piäz l'iennöy olluh. Dai brihoi opassettih put'illeh elämäh: ''Se eule vie mušikka, ken akan suau, vai se on mušikka, ken akan pidiä malttau.'' Ainozhai on muga olluh, jotta ''izändiä myö koira haukkuu da emändiä myö lehmä lypsäy.''

Lämmiä keziä teil kaikil. Žuarikkah päivä da andakkah Spuassa vihmuagi! Tervehennä eläkkiä!

Kotškńe Fed'a

SANASTOA (perusmuoto suluissa)

tabuat = saat (kiinni) (tavata)
stroišanpäiviä = Pyhän Kolminaisuuden päivää, helluntaita (stroitšanpäivä)
onnuako = ehkä
kunnetahto = jonnekin
matkata blukittan = mennä rentostaneet (matkata blukittua)
t'ietossuksen = (nuorten) seurustelun (t'ietostua)
siit = silloin
duuhanpiän = Pyhän Hengen päivänä, toisena helluntaipäivänä (duuhanpäivä)
myö = mukaan, myöten
ruadua = tehdä työtä
räkittäy = paahtaa (räkittiä)
kossal = viikatteella (kossa)
vembelehel = luokilla (vemmel)
tšotta = lasku, tili
ikkunšt'oklah = ikkunaruutuun (ikkunšt'okla)
puhut = puhallat (puhuo)
rötšättä = räntäsateitta (röttšä)
gońatta = vaivoitta (gońa)
vallal'l'iń = vapaa
myöhättävä = sangen myöhään
aiheldih = ennustettiin (aihella)
iivananpäiviä = juhannusta (iivananpäivä)
rastavua = joulua (rastava)
oza = onni
laškembazed = laiskemmat, laiskahkot
räkki = kuuma
odva vai = hädin tuskin
ńurvahella = torkahtaa
högelehettih = heiluivat, hosuivat (högelehtiä)

eloz = elämä
muate vieröy = menee nukkumaan (vierrä muate)
tšakattihgi = toruttiinkin (tšakata)
l'ivutettih = lisäsivät (l'ivuttua)
luahkańńakse = juottosaaviksi (luahkańńa)
puutu = ryhdy, tartu (puuttuo)
kivoksien = kinoksien (kivoz)
väl'ittymäh = menemään sivuun (väl'ittyö)
olled = oljet
typitä = panna kiinni
bluakettih = puhuttiin joutavia (bluakkua)
korottih = puhuttiin hävyttömiä (koruo)
huigie = häpeä
rod'ih = tuli (roija)
ergavuo = erota
iäreh = pois
kut'i = kuljeskele (kut't'ie)
terväh = pian
raviembah = kovemmin
sulavembah = pehmeämmin
puoleńi = väheni (puoleta)
mieldä = järkeä (miel'i)
put'illeh = kunnolla
malttau = osaa (malttua)
žuarikkah = porottakoon (žuarie)
päivä = aurinko
Spuassa = Vapahtaja

Fil. tri Heikki Koukkunen:

Karjalainen kulttuurityö mittavien tehtävien edessä

Karjalaisen kulttuurin uusi tuleminen on vilkastuttanut karjalaisuuden sisällöstä ja kehittämisestä käytävää keskustelua. Varsinkin rajakarjalainen perinne — suurempaan kokonaisuuteen liittyvä, Suomen vanhan rajan tuntumassa Laatokan pohjoispuolisilla alueilla vallinnut kulttuurimuoto — on saanut osakseen lisääntyvää huomiota. Tällöin ovat muilta alueilta lähteneet siirtokarjalaiset sekä Pohjois- ja Etelä-Karjalan asukkaat tunteneet jääneensä karjalaisuuden esittelyssä osin unohdetuiksi, jopa syrjityiksikin. Monet ovat pahoittaneet mielensä siitä, että ortodoksinen kirkko on tuotu tässä yhteydessä kovinkin näkyvästi esille. Siitä on näet helposti päätelty, että evankelis-luterilaisia karjalaisia ei haluttaisikaan pitää ''oikeisiin karjalaisiin'' kuuluvina.

Tällaista ajattelutapaa voi vain valittaa. Kun elämme parhaillaan eräänlaista uuden karjalaisuuden muotoutumisen aikaa, ovat kaikki kulttuurimme rakennusainekset tässä kehitystapahtumassa arvokkaita. Karjalaisten olisi hoivattava ja edistettävä perinnettään yksimielisinä ja laajakatseisesti. Tämä työ ei tarvitse missään tapauksessa virittäjäkseen poliittisia iskulauseita eikä juonitteluja, sillä niillä on Suomea jo muissa asioissa aivan tarpeeksi hämmennetty.

Alueellisen omaleimaisuuden merkitys on tullut Karjala-keskustelussamme varsin keskeisesti esille. Varsinkin Bomban karjalaiskylän yhteydessä on kysytty, voidaanko esim. rajakarjalaiseen tyyliin perustuva rakentamistapa katsoa Pohjois-Karjalalle sopivaksi vaiko ei. Viimeksi on arvosteltu Pohjois-Karjalassa jo käynnistyneitä tai pian käynnistyviä hirsirakentajien kursseja, joilla on tarkoitus perehdyttää kirvesmiehiä ennen kaikkea rajakarjalaiseen hirsityöhön. Tällaista arvostelua ei voi ymmärtää muuten kuin sitä taustaa vasten, että pelätään pohjoisilla alueilla laajalle ulottuneen, myös ns. ydin-Karjalassa vallinneen rakennustavan saavan mm. Pohjois-Karjalan huvilarakentamisessa valta-aseman. Pelko on varmasti liioiteltua, mutta jos yhä useampi pohjoiskarjalainen päätyy rakentamisessa rajakarjalaiseen ratkaisuun, hän ei varmasti tee huonoa va-

lintaa. Väite, jonka mukaan rajakarjalainen rakennustapa olisi Pohjois-Karjalalle vieras, on kestämätön. Pohjois-Karjala on vanhaa karjalaista aluetta, jolla on kiistämätön ydinkarjalainen taustansa. Sen lisäksi on muistettava, että esim. osa Ilomantsista on aina kuulunut ydin-Karjalaan ja että Pohjois-Karjalassa asuu nykyään tuhansia Raja-Karjalasta tulleita siirtolaisia, joiden oikeus ja velvollisuus on tuoda uudella kotiseudullaan esille sitä perinnettä, joka on varmasti heidän omaansa. Ydinkarjalainen kulttuuri ei siis ole Pohjois-Karjalassa irrallinen ilmiö, vaan olennainen osa sekä tämän alueen vanhaa että nykyistä henkistä kokonaiskuvaa. Voinemme sanoa, että maakunta on löytämässä uudelleen jotakin sellaista, minkä se oli jo välillä kadottanutkin.

Raja-Karjalan kulttuurin

uudenlainen esitteleminen on saanut karjalaisuuden kentän myönteisesti liikkumaan, mikä on virkistänyt koko henkistä elämäämme. Nyt olisi kaikilla muillakin karjalaisryhmillä otollinen aika omien erityispiirteittensä entistä näkyvämpään esille tuomiseen. Mikäli tilaisuutta ei käytetä hyväksi, vika ei ole ainakaan rajakarjalaisissa, jotka ovat kaikissa yhteyksissä ilmaisseet antavansa myönteisen tuen kaikkien karjalaisuuden osa-alueiden esittelemiselle ja kehittämiselle. Lisäksi on muistettava, että maamme julkinen sana on tarjonnut auliisti tilaa karjalaisuuden asialle ja ottanut vilkkaasti osaa perinteestämme käytyyn keskusteluun. Monia hyviä ajatuksia onkin päässyt julkisuuteen mm. lehdistön kautta.

Eräs karjalaista perinnekenttää jakava tekijä on ollut uskonto, jonka osuutta on tuotu julkisessa sanassakin joskus esille. Mielenkiinnolla odottaisi tuloksia mm. siitä Kuopion hiippakunnan piispan Paavo Kortekankaan pari vuotta sitten tekemästä ehdotuksesta, että evankelis-luterilaiset karjalaiset ryhtyisivät kirkastamaan omaa hengellistä omaleimaisuuttaan. Samoin toivoisi, että kirjailija Kyösti Skytän äskettäin Karjala-lehdessä tekemä esitys luterilaisten seutujen kihupyhäperinteen elvyttämiseksi toteutuisi. Vielä tärkeämpää olisi kuitenkin se, että karjalaiset ryhtyisivät yhdessä etsimään ja esittelemään niitä kulttuurinsa perusaineksia, jotka ovat syntyneet ja muotoutuneet kristillistä kautta varhaisempina aikoina. Sieltä voitaisiin hakea kaikille karjalaisille yhteistä säveltä. Kyösti Skyttä korostaa em. artikkelissaan aivan oikein sitä, että niin ortodoksisista pruasniekoista kuin luterilaisista kihupyhistäkin löytyy kristillistä kautta huomattavasti vanhempaa muinaiskarjalaista perintöä. Sen esille ottamisella ei haluta millään tavoin vähätellä Karjalaan myöhemmin tullutta kristillistä vaikutusta, vaan ainoastaan kartoittaa tosiasioiden pohjalta karjalaisten henkisiä lähtökohtia.

Karjala-tutkimukselle

tulisi edellä todetun perusteella luoda yhä enemmän edellytyksiä. Esim. Joensuun korkeakoulusta ei ole tullut pääasiallisesti taloudellisten voimavarojen niukkuuden vuoksi sellaista karjalaisuuteen kohdistuvan moni-

puolisen tutkimuksen ahjoa, jollaista 1960-luvulla korkeakoulua Joensuuhun puuhanneet rohkenivat siitä toivoa. Tämä on hyvin valitettavaa. Korkeakoulu on luonnollisesti jo sellaisenaan Pohjois-Karjalalle korvaamattoman tärkeä, ja siellä tehdään mm. maakunnan taloudelliseen kehittämiseen liittyvää arvokasta tutkimustyötä. Tämä ei kuitenkaan riitä; korkeakoulun olisi autettava nykyistä enemmän niin Pohjois-Karjalan väestöä kuin kaikkia karjalaisia myös heidän henkisen omaleimaisuutensa etsimisessä ja löytämisessä. Siksi ei esim. vesistöjen tutkimista ja karjalaisen tapakulttuurin selvittämistä voida asettaa toisilleen vaihtoehdoiksi, niin kuin helposti tehdään. Molempia tutkimusaloja voidaan ja pitää tukea samanaikaisesti. Kalakuolemat ovat vakava asia, mutta niin on jonkin osakulttuurin kuihtuminenkin.

Karjalaisuuden tutkimisen merkitys korostuu tällä hetkellä entistäkin enemmän, koska elämme eräänlaista karjalaisen kulttuurin uudelleen muotoutumisen aikaa. Siirtolaisuus on sulauttanut vähemmistöä vääjäämättä enemmistöön, ts. heikentänyt vähemmistön omaleimaisuutta, mutta toisaalta enemmistökulttuuriin on tullut siirtokarjalaisten välityksellä siihen ennen kuulumattomia tai siitä aikojen saatossa kadonneita aineksia. Näin on tapahtunut kautta Suomen, mutta varsinaisilla karjalaisuusalueilla (Pohjois- ja Etelä-Karjalassa) vuorovaikutuksen seuraukset ovat yhteisistä henkisistä lähtökohdista johtuen epäilemättä pysyvät. ''Uusi karjalaisuus'' on näkyvissä jo tänäänkin monin tavoin (mm. kielessä, puvuissa, lauluissa ja tavoissa), mutta ehkä vasta muutaman vuosikymmenen kuluttua se on selvästi tunnistettavissa omana kulttuurimuotonaan. Nyt, jos koskaan, tarvitaan tietoa ja jo hankitun tai vielä hankittavan tiedon käyttöön soveltamista. Elämämme voi rikastua arvaamattoman paljon, jos osaamme käyttää perinnettämme monipuolisesti sekä arjessa että juhlassa.

Karjalaisen kulttuurityön

todelliset tulokset riippuvat paljolti siitä, löytävätkö meillä vielä olevan Karjalan kanta-asukkaat ja siirtokarjalaiset nykyistä paremmin toisensa. Yhteyttä voitaisiin yrittää lisätä mm. järjestöjen kautta. Kun siirtokarjalaisten kulttuurityön keskusjärjestö, Karjalan Liitto, saavuttaa tänä keväänä neljän vuosikymmenen iän, se voisi pyrkiä juhlavuotensa kunniaksi laajentamaan työkenttäänsä myös nyky-Suomen karjalaisalueiden kantaväestöön päin. Pohjois-Karjalan Karjalaisseurojen Piiri onkin päättänyt ehdottaa Karjalan Liitolle, että se ryhtyisi hankkimaan jäsenikseen ainakin Pohjois- ja Etelä-Karjalassa toimivia kotiseutuyhdistyksiä tai pitäjäseuroja, mahdollisesti näiden alueiden kuntiakin lähinnä niiden kulttuurilautakuntien kautta. Mikäli tällainen yhteys syntyisi, se saattaisi vahvistaa entisestäänkin Karjalan Liiton asemaa karjalaisen kulttuuritoiminnan etujärjestönä. Lisäksi se korostaisi kaikkien karjalaisten yhteyttä ja parantaisi varmasti myös karjalaisuuden vaalimisen taloudellisia edellytyksiä.

(Karjala, n:o 11/1980)

Sviižoin pruazńiekka 12.–14.9.80

Arvoisa isä Erkki
Armahad pruazńiekkarahvahad

Jovensuun Suojärveläzed nämien pruazńiekkoin ker mät'śkäjäd, prizmittih milmań zavod'imah tädä miän yhtehistä ildaketšoida da tšuajunjuondua. Täh ruadoh rubein ylen rakkahal.

Tämä l'innan taloi on ylen tšoma, hot kunne päi piädä kiändänned. Taloida plotńikoidih mäńien vuossuan alluz. Itšei kattšokkua: kai tiä, talo dai lomud, ollah kädyizil luajitud. Pädöy tiä kerahmuo vanhahgi luaduh pidiä. Senttähhäi myö karjalazed olemmo tiä kui koiz.

Nämiz ildakettšoloiz suammo nähä rodńie dai susiedoi. Nygöi emmö pläšši emmögö pie muuda igruo, olemmohai zavod'innuh jo Sviižoin aijan. Se on meil suojärveläzil pyhityzaigua. Ei enne sie Karjalazgi brieguittu nämil päivil, kirikköh matkattih da ristan eiz poklonoidih. Karjalaz riputtih kiiń endiziz mańieroiz dai katšottih, kulleh buabod da d'id'id, muamod da tuatod elettih. Mugai sid nuorembazed jällez.

Jovensuun Sviižoin pruazńiekan zavod'immo jo egläi, ku avaimmo käśpaikkoin da obrazoin ozutteluksen. Tän piän mužikad iškiettih šarah reten endizeh luaduh.

Ildasluužbaz päi olemmo nygöi kerävynnyh tänne yhteh juomah tšuajuo kringel'in ker. Jovensuun pruazńiekka on toivod kui endińi Haudavuaran Sviižoi. Huomennagi suammo huondeksez sai kerävyö yhteh. Ezmäziks mänemmö sluužbah, sid matkuammo Karjalah jiännyölöin pokońńiekkoin pattšahal da siel käydyö murginoimmo. Ildah piästyö voimmo matkata vie yhtehizeh kirikkökontserttah.

Myö ked suojärveläzien kesken tiä buite kui natšalńiekkanna lekummo, olemme duumainnuh, hod saizimmo Sviižoin pruazńiekan Jovensuuh joga sygyzyn aigah. Tälleh voizimmo mäne t'iijä suaha vanhan mańieran elevymäh da ol'izimmo ved erähän päivän rouno kui sie endizez Karjalaz.

Tulgua terveh, armahad rahvahad, da olgua kui koiz!

Fil. tri Heikki Koukkusen juhlapuhe
Sviižoin praasniekassa 14. 9. 1980

Siirtokarjalaiset paheksuvat raja-aitojen rakentamista karjalaisen kulttuurin sisälle

Siirtokarjalaiset ovat kaikissa maamme kolkissa ja rajojemme ulkopuolellakin hiljentyneet kuluneena vuonna muistelemaan niitä neljä vuosikymmentä sitten koettuja kohtalokkaita tapahtumia, jotka kouraisivat Suomeen kuuluneen Karjalan osan väestön elämää lähes samalla tavoin kuin runsaat kolme vuosisataa sitten Ruotsin ja Venäjän välillä käyty ns. ruptuurisota. Silloin Lännen suora miekka löi Karjalaa karkottaen tuhansia perheitä kotikonnuiltaan täysin vieraisiin oloihin aina sisä-Venäjälle saakka. Neljä vuosikymmentä sitten raateli idän käyrä sapeli Karjalan kansaa heittäen sen ties monennenko kerran hajalle, etsimään tällä kertaa turvaa Suomi-äidin sylistä. Tuskinpa ne viisaat, jotka suunnittelivat Kustaa Vaasan hautajaisissa yli neljä vuosisataa sitten Karjalalle sen nykyistä vaakunaa, saattoivat aavistaa, että he ennustivat vaakunan symbolilla niin kauas tulevaisuuteen. He eivät varmasti voineet ajatella, että Karjala eläisi vielä vuosituhannen lopullakin jaettuna kahden maailman kesken.

Meidän ei ole tarpeen tässä yhteydessä kerrata niitä vaiheita, jotka juhlassamme mukana olevista monet ovat omakohtaisestikin kokeneet. Koko heimomme kannalta lienee kuitenkin syytä muistaa, että niiden rivit, joilla on ollut omakohtainen yhteys menetettyyn Karjalaan, ovat kovasti harventuneet. Koko siirtolaisväestöstämme lasketaan näet olevan elossa enää vain noin kolmannes. Tämä merkitsee sitä, että lähes 300 000 karjalaista on vaipunut ikiuneen vierailla rannoilla pääsemättä koskaan takaisin sinne, mihin he olisivat viimeisen leposijansa toivoneet. Vain aniharvoille heistä tarjoutui tilaisuutta ennen kuolemaansa edes nähdä kotiseutunsa kultaisia maisemia.

Meitä siirtokarjalaisia moititaan usein siitä, että me puhumme liikaa entisestä kotiseudustamme ja elämme liiaksi menneisyytemme lumoissa. Tällaisten syytösten edessä on ollut pakko vastata, että meistä epäilemättä löytyy tietynlaista juurettomuutta. Minunkin ikäpolveni, jolla on Karjalasta vain varhaisen lapsuuden muistoja, on tuntenut jatkuvasti olevan-

sa jollakin tavoin vailla kotipaikkaa. Siirtolaiskauden lukuisat siirtymiset seudulta toiselle, jatkuva elämänolojen epävarmuus, koulunkäynti useilla paikkakunnilla sekä perinteen erilaisuuden tuomat ongelmat loivat nuoriin mieliin juurettomuuden tunnetta ja saivat ajattelemaan, että siirtokarjalaisella väestöllä ei todellakaan ole enää kotiseutua, sillä on vain asuinpaikkoja. Tällainen tunne on ollut myöhemminkin varsin sitkeässä huolimatta siitä, että Suomi on hoitanut siirtolaiskysymyksensä paremmin kuin mikään muu maailman maa.

Karjalaisia arvostellaan usein myös siitä, että he ihannoivat perusteettomasti entisiä kotiseutujaan. Arvostelijoiden olisi syytä mennä itseensä ja miettiä, mitä he tekisivät vastaavassa tilanteessa. Eiköpähän esim. kotikonnuiltaan karkotettu pohjoiskarjalainen, hämäläinen, savolainen tai uusmaalainen palaisi ajatuksissaan yhä uudestaan omille tanhuvilleen ja varsinkin silloin, jos hänellä ei olisi edes näköpiirissä mahdollisuutta päästä takaisin kotimaisemiinsa?

Hajalleen uusiin oloihin joutuminen on epäilemättä saanut siirtoväen kokoontumaan hyvinkin pitkien matkojen takaa vuodesta toiseen kotiseutujuhlilleen. Tämä ei kuitenkaan voi olla ainoa pitäjäjuhlaperinteen elävänä säilymisen selitys. Olen ortodoksisen kirkkokuntamme historiaa tutkiessani saattanut havaita, että Viipurin läänissä erilaiset juhlat kokosivat jo ennen sotiakin usein poikkeuksellisen runsaasti väkeä. Tämä ilmentää osaltaan karjalaisten luonteenlaatua, jossa sukulaisrakkaudella ja seurallisuudella on aina ollut varsin keskeinen merkitys. Juhlat olivat vuodenkulun kohokohtia, saatiinhan niiden yhteydessä vierailla sukulaisten luona, vahvistaa entisiä tuttavuussuhteita ja luoda uusia. Aivan erikoislaatuisia olivat juhlien joukossa vuosisatojen ajan olleet ortodoksisten seutujen pruasniekat ja luterilaisten pitäjien kihupyhät. Voimme ilman epäilyjä sanoa, että nykyinen elävä pitäjäjuhlakäytäntö on suoraa jatkoa tuolle vanhalle, arvokkaalle karjalaiselle juhlaperinteelle. Kun täällä kanta-Suomessa toimivat paikalliset kotiseutuyhdistykset järjestävät myös pitäjäjuhliaan ja tapahtumiaan, toivoisi paikallisen väestön rientävän niihin yhtä runsaslukuisesti kuin siirtokarjalaiset matkaavat omiin juhliinsa. Nythän näkyy usein käyvän niin, että suurillakin paikkakunnilla pidetyissä juhlissa on vain kourallinen väkeä, ja jos esiintyjät lasketaan pois joukosta, ei aina tuota kourallistakaan. Siksi olisi hyvä, että me eri puolilla Suomea asuvat siirtokarjalaiset osallistuisimme ahkerasti myös uusien kotipaikkakuntiemme kotiseuturientoihin ja toisimme niihin oman valoisan karjalaisen lisämme. Näin olisi tehtävä senkin uhalla, että meitä mahdollisesti arvosteltaisiin uudella kotiseudullamme vieraan kulttuuriperinteen edustajiksi. Ainakin me Pohjois-Karjalassa asuvat siirtolaiset olemme kuulleet ja lukeneet tällaisia syytöksiä niin usein, että ne eivät meitä enää hätkähdytä. Lienee kuitenkin syytä puuttua muutamalla sanalla eräisiin viimeaikaisiin asiassa esille tuotuihin kannanottoihin.

Pohjois-Karjalahan sai alueelleen paljon siirtoväkeä. Suuri osa siitä oli lähtöisin Raja-Karjalasta, jossa perinteen pohjana olivat oma kieli ja

oma tapakulttuuri. Pohjois-Karjalan siirtokarjalaisen väestön panos maakunnan sodanjälkeisessä rakentamisessa oli arvaamattoman suuri, monien paikkakuntien kehityksen kannalta suorastaan käänteentekevä. Henkisesti joustavana ja sopeutumiskykyisenä siirtoväki mukautui pian uuteen ympäristöönsä. Lukumäärältään runsaiden seka-avioliittojen kautta on myös Raja-Karjalan kulttuuriperintö tullut maakuntamme henkistä elämää rikastuttavaksi tekijäksi. Voimme kuitenkin sanoa, että siirtoväestö on Pohjois-Karjalassakin ollut niin selvänä vähemmistönä, että se on saanut olla jo olosuhteista johtuen luopujan osassa.

Kun Bomban karjalaiskylä runsaat kaksi vuotta sitten valmistui, maakunnan siirtokarjalaiset saivat ensimmäisen sellaisen keskuksen, jossa heidän kulttuuriaan voitiin esitellä. Pohjoiskarjalaiset tuskin uskoivat, millaisen innostuksen tuo kylä herättäisi sekä maan rajojen sisällä että sen ulkopuolella. Kiinnostus on kohdistunut Bombassa luonnollisesti ennen kaikkea rajakarjalaisuuteen, mutta mitään esteitä ei ole ollut myöskään yläkarjalaisen hengenperinteen esittelylle. Näyttää kuitenkin siltä, että paikallinen kotiseutuyhdistys on puuhannut enimmäkseen museohankkeen parissa käyttämättä hyväksi niitä suunnattomia mahdollisuuksia, joita Nurmekseen suuntautunut matkailijavirta olisi erikoisesti kotiseututoiminnalle tarjonnut. Mikään kulttuuri ei voi kuitenkaan elää museoiden varassa, niin mielenkiintoisia ja hyödyllisiä kuin nämä kansamme vaiheista ja elämästä kertovat laitokset ovatkin. Kulttuuri on parhaimmillaan osa ihmisten jokapäiväistä elämää, ja sen esittelykin voidaan järjestää elämän mielekkääksi osaksi.

Vaikka Pohjois-Karjalassa rajakarjalaisiin ja rajakarjalaisuuteen kohdistetun arvostelun yrittää jotenkin ymmärtää, on siinä mukana eräitä piirteiä, jotka vähintäänkin kummaksuttavat. Aivan vakavissaan puhutaan esim. siitä, että rajakarjalainen perinne olisi Pohjois-Karjalalle vieras. Kuinka minkään karjalaisen perinteen osa voi olla vieras maakunnassa, joka sisällyttää jo nimessään sanan Karjala ja jossa asuu tuhansia Pohjois-Karjalasta tulleita siirtolaisia? Ilmaisulla tarkoitetaan sitä, että rajakarjalaisen perinteen muodot ovat Pohjois-Karjalasta kauan puuttuneet. Tähän voitaneen toisaalta historiallista taustaa vasten todeta, että suurimmassa osassa maakuntaamme vallitseva kulttuurisuunta ei ole täällä alkuperäinen, vaan vanhinta muotoa edustaa Pohjois-Karjalassakin se kulttuuri, johon rajakarjalaiset osana kuuluvat. Näin ollen nykyisin vallitsevana olevaa kulttuurimuotoa voisi pitää maakunnassamme vieraana, myöhäisempänä tulokkaana. Emme kuitenkaan ole oikealla tiellä, jos lähdemme rakentamaan karjalaisen perinteen sisälle pirstovia raja-aitoja. Meidän vapaalle yhteiskuntamuodollemme olisi vierasta ryhtyä korostamaan jonkin perinteen oikeutta ja väheksymään jotakin toista kulttuurimme osaa. Moninaisuuden tunnustaminen rikkaudeksi on maailmankatsomuksemme eräs peruspilari, jonka horjuttamista ei voi minkäänlaisin perustein hyväksyä. Ne, jotka puhuvat joistakin karjalaisuuden osista kuin vieraista kulttuureista, kulkevat hämärillä poluilla. He eivät loukkaa puheillaan vain meitä rajakarjalaisia, vaan koko Karjalan heimoa ja

Suomen kansaa. He haluavat mitätöidä sen monivuosisataisen historiallisen kehityksen, jonka tuloksena karjalaisuus on opittu näkemään suomalaisen kulttuuriperinteen arvokkaana ja luovuttamattomana osana. Sen hyväksi kannattaa kaikkien suomalaisten tehdä työtä.

Nygöi akan ker pajatammo.

Fil. tri Heikki Koukkunen:

Ortodoksisuus — kansallisen identiteettimme rikastuttaja

— Suomen ortodoksinen väestö on vuosisatojen ajan joutunut kamppailemaan kahden kulttuuripiirin taholta tulleita paineita vastaan. Venäjän vallankumouksen tapahduttua alkoi itsenäisen tien etsiminen, mikä vaati omat kipeätkin leikkauksensa.

Sotiin mennessä oli kuitenkin saavutettu jo tietty sisäinen rauhan kausi. Voipa sanoa, että maamme ortodoksit elivät 1930-luvun loppupuolella tähänastisen historiansa onnellisinta aikaa: seurakunta-, koulutus- ja valistustyö oli saatu hyvään vauhtiin, kirkkokunnan ja seurakuntien talous lepäsi vankalla pohjalla, luostarielämä kukoisti, kansainvälisiä yhteyksiä rakennettiin. Sodat murskasivat kuitenkin kaiken vaivalla aikaan saadun. Kirkkokunta menetti omaisuutensa ja kanta-alueensa, valtaosa ortodokseista joutui mieron tielle. Oltiin todella vakavan haasteen edessä. Näin toteaa fil. tri H e i k k i   K o u k k u n e n , joka on saanut valmiiksi uusimman tutkimuksensa ortodoksisen kirkkokunnan vaiheista vuosina 1918—1978. Seuraavassa yhteenvedossa tri Koukkunen tarkastelee kirkkokunnan sodanjälkeisiä kehitysvaiheita.

Jälleenrakennus pelasti kirkkokunnan

Suomen ortodoksisen kirkon sodanjälkeiset vaiheet ovat olleet kiihkeän tapahtumisen aikaa. Monet olivat siirtolaisuuden alkuvuosina valmiit ennustamaan vähemmistöuskontunnustuksen sangen pikaistakin häviämistä, mutta itse kirkkokunnan sisältä näitä ennustajia löytyi yllättävän vähän. Maamme poliittisen tilanteen tervehtyminen ja tasaantuminen loivat varsin pian suotuisat edellytykset sille, että valtiovalta saattoi käynnistää kirkkokunnan aineellisen jälleenrakentamisen. Tämä eräänlainen uskollisuuden palkitseminen muodosti sittemmin ortodoksien olojen vakiinnuttamisen ulkonaiset puitteet.

Kirkkokunta oli tullut siirtolaisuuden seurauksena työnsä kannalta täysin uusien haasteiden eteen. Jäsenistö oli nyt joutunut todella hajalle, olihan ortodoksit siroteltu sotia edeltäneen ajan tilanteeseen verrattuna lähes kymmenen kertaa laajemmalle alueelle. Enemmistönä ortodoksit eivät enää olleet maamme missään kolkassa. Keskinäisen yhteyden heikkeneminen, seka-avioliitot sekä koululaitos edistivät ympäristöön mukautumista ja johtivat niin entisten tapojen kuin perinteidenkin varsin nopeaan murenemiseen. Tässä tilanteessa kirkkokunnan johto samoin kuin muutkin työntekijät oivalsivat sen, että pelastus voitiin löytää vain kirkollisen valistus- ja nuorisotoiminnan pikaisesta käynnistämisestä mahdollisimman laajalla rintamalla. Ortodoksien määrän vähenemistä 1940- ja 1950-lukujen uurastuksella ei onnistuttu estämään, mutta päätavoite saavutettiin: kirkkokunta pelastettiin hukkumiselta. Kahden seuraavan vuosikymmenen työ, jonka tuloksia ja merkitystä on vielä liian aikaista arvioida, voitiin rakentaa hyvin tehdylle perustalle.

Karjalaisuus, ortodoksisuus

Karjalaisuus oli totuttu jo historiallisista syistä yhdistämään eräin paikoin Karjalassa ortodoksisuuteen ja toisaalta ortodoksisuus mielletty osaksi karjalaisuutta. Kuitenkin vain noin kymmenes osa siirtokarjalaisista oli ortodokseja. Heillä ei ollut ajan mittaan keinoja oman perinteensä elävänä säilyttämiseen, vaikka karjalaisuutta kokonaisuutena onnistuttiin tuomaan esille ja pitämään edes jollakin tavoin hengissä. Luterilaisen siirtoväen karjalaisuus poikkesi niin vähän ympäröivästä yleiskulttuurista, että sen vaaliminen ei vaatinut samanlaista rohkeutta kuin karjalankielisten ja uskonnoltaan ortodoksisten siirtolaisten perinteen esillä pitäminen. Kun karjalan kieli ja vanha karjalainen tapakulttuuri alkoivat diasporassa yllättävänkin nopeasti hävitä, ruvettiin yhä äänekkäämmin korostamaan ortodoksisuuden yleismaailmallisuutta, siis sitä, ettei ortodoksista uskontoa voitu sitoa joihinkin tiettyihin heimoihin ja kansoihin. Ortodoksisesta Karjalasta lähtenyt siirtoväki koki tällaisen asenteen itseensä kohdistuneeksi vähättelyksi ja loukkaukseksikin, mutta sai toisaalta siitä ponniketta oman identiteettinsä tutkimiseen ja vahvistamiseen. Tämä on lisännyt osaltaan muiden kuin uskonnollisten elementtien korostamista ydinkarjalaisuudessa ja näin avartanut karjalaisuuskäsitteen ymmärtämistä.

Hajaantuminen ympäri Suomea

Ortodoksisen siirtoväen hajaantuminen kaikkialle Suomeen loi aivan uuden kirkkojenvälisen tilanteen. Valtaosa suomalaisista ei ennen sotia tiennyt ortodoksisuudesta juuri mitään puhumattakaan siitä, että olisi omin silmin nähnyt tämän uskonnon harjoittamista tai harjoittajia. Siellä täällä kanta-Suomessa toimineet ortodoksiset seurakunnat olivat pääasialli-

sesti venäjänkielisiä. Omiin oloihinsa sulkeutuneina ne vain vahvistivat ortodoksisesta yhteisöstä muodostunutta ''ryssänkirkon'' käsitystä. Ortodoksinen siirtoväki kohtasi siten uusissa oloissa monien muiden vaivojen lisäksi uskonnollisten ennakkoluulojen muurin, jonka murtaminen ei suinkaan ollut sodanjälkeisten vuosien helpoin tehtävä.

Ev.lut. kirkon kypsyyskoe

Vähemmistötunnustukseen kuuluvat saattoivat luterilaisen kirkon monessakin mielessä kypsyyskokeeseen, josta sen voi sanoa suoriutuneen varsin hyvin. Vaikka valtiovallan myönteinen asenne tavallaan velvoittikin suuremman kansankirkon suhtautumaan asiallisesti pienempään veljeensä, ei kaikki vaikeina aikoina saatu tuki selity yksin velvoitteiden täyttämisestä. Vaikka vihamielisiäkin asenteita esiintyi, luterilaisen kirkon voi todeta voittopuolisesti pyrkineen poistamaan jäsenistönsä keskuudesta ortodokseja kohtaan esiintyneitä kielteisiä kannanottoja. Varsinaiseen ekumeenisen yhteistyön kauteen voidaan katsoa siirrytyn kuitenkin vasta yleismaailmallisen kehityksen myötä 1960-luvulta alkaen. Ortodoksisuutta koskevan tiedon syventyminen on epäilemättä monipuolistanut suomalaisen kristillistä maailmankuvaa ja hyödyttänyt näin myös luterilaisten enemmistökirkkoa. Ortodoksisuus on opittu yhä yleisemmin näkemään myös kansallisen identiteettimme rikastuttajana.

Yhteisymmärrys kasvaa

Ortodoksit olivat joutuneet jo olosuhteiden pakosta, mm. koululaitoksen kautta, tutustumaan enemmistökirkkoon perusteellisemmin kuin luterilaiset ortodoksisuuteen. Kuitenkin sekä venäjänkielisen että Karjalan ortodoksienemmistöisten alueiden karjalankielisen väestön parissa oli uskomattoman paljon suoranaisesta tietämättömyydestä aiheutunutta epäluuloisuutta protestantteja kohtaan. Sitä ei ollut omiaan hälventämään silloin tällöin kiihkoluterilaisten sekä lahkolaisten piirissä esille putkahtanut, ortodokseihin suuntautunut 'lähetysinnostus'. Siirtolaisuuden seurauksena ortodoksit oppivat näkemään protestanttisuuden uudella tavalla ja asennoitumaan siihen entistä huomattavasti avarammin. He omaksuivat myös monia protestanttien käyttöön ottamia työmuotoja ja tulivat ekumenian myötä mukaan yhteisten tavoiteohjelmien toteuttamiseen. Ekumeenisen hengen leviäminen on osaltaan edistänyt enemmistön ja vähemmistöjen välisen ymmärtämyksen lisääntymistä ortodoksien omassakin keskuudessa.

(Karjalainen, n:o 167/1982)

Ortodokseille historiakirja

Suomen ortodoksinen kirkko on saanut vaiheitaan käsittelevän historiakirjan. Kirja on yleisesitys, jossa itsenäisyyden ajan historiaa tarkastellaan koko kirkkokunnan näkökulmasta.

— Itäisen kirkon vaiheet ovat yhtä arvokas osa historiaa kuin läntisen kirkonkin, sanoo kirjan kirjoittanut fil. tri. Heikki Koukkunen. Tätä tukee myös se erittäin myönteinen tuki, jota luterilainen esivalta on ortodoksiselle kirkolle antanut.

— Suomen kansallisista kirkoista on kirjoitettu melko vähän historiaa, sanoi Isä Ambrosius kirjan julkistamistilaisuudessa tiistaina. Juuri ilmestynyt kirja on siten tavallaan pioneerityö, joka samalla jatkaa luostarin julkaisutoiminnan satavuotista perinnettä.

''Tuiskua ja tyventä'' kertoo Suomen ortodoksisen kirkon vaiheista vuosina 1918—1978. Se on tieteellistä tutkimustyötä, jolla on merkitystä koko suomalaisen historiantutkimuksen kannalta.

— Jos tämä kirja valaisee pienenkin osan ortodoksisen kirkon vaiheista, se on samalla merkittävä kulttuuriteko, sanoo Koukkunen. Suuri kiitos ortodoksisen perinteen säilymisestä kuuluu myös suomalaiselle valtiovallalle ja vapaalle yhteiskunnalle, joka on antanut pienelle vähemmistölle mahdollisuuksia. Onhan pieni ortodoksinen vähemmistö ollut Suomessa merkittävä kulttuurinen tekijä.

Myrskyinen historia

— Kansallinen identiteetti edellyttää perinteen tuntemusta, sanoo isä Ambrosius, joka kirkkokunnan 60-vuotisjuhlien aikoihin esitti ajatuksen historiakirjan laatimisesta. Samaten saa myös kirkko rakennuspuita oman menneisyytensä tuntemuksesta. Onhan ortodoksisella kirkolla poikkeuksellisen myrskyinen historia, johon mahtuu sekä iloa että murhetta. Kirjan nimi ''Tuiskua ja tyventä'' sopiikin hyvin kirkolle, joka on

joutunut arvioimaan asemaansa uudelleen ja joka on kokenut raskaat II maailmansodan jälkeiset ongelmat. Iloa on puolestaan tuottanut mm. 1930-luvun onnistunut rakennustyö.

Runsas kuvitus

Uudessa kirjassa on runsaasti kuvitusta, joka julkaistaan nyt ensimmäistä kertaa. Kuva-aineisto on saatu käytännöllisesti katsoen kokonaan Kuopion ortodoksisesta kirkkomuseosta ja Valamon luostarista.

— Sotien aikana tuhoutui paljon kuva-aineistoa, sanoo Koukkunen. Kirjan kuvat on kuitenkin valittu runsaasta aineistosta siten, että ne parhaalla mahdollisella tavalla kuvaisivat kutakin aikakautta.

Kirjasta on otettu toistaiseksi 2 000 painos. Sitä voi ostaa kirkkokunnan kaupoista ja kirjakaupoista.

(Karjalainen, n:o 167/1982)

Karjalaisseurojen Pohjois-Karjalan piirin puheenjohtajan Heikki Koukkusen tervehdys Suojärven XXXIII pitäjäjuhlaan:

Armahad pruazńiekkarahvahad!

Erähittši matkai sie miän agijal mušikka akan ker kyläs kod'ih päite. Gul'aindakohta ol' ollun ylen tšomal rindehel järvirannas: taloi bohatta, pellot pehmied da toinah kazvajad, metšiz odva vai matkata sai, muga äijäl ńiih ol' puuda roinnun. Mušikka ol' ollun kattšomas tädä t'ilua, min rišt'izä hänel andannuiz, vai hänen pidännyiz sit perehen ker end'izez eländäkohaz iäreh lähtie. Mušikka da akka tädä duumaijes kai abevuttih da nenga paistih: ''Emmö, vel'l'i, täh voi tulla. Järilleh himoittau piässä, kuibo myö oman koin voimmo jättiä.'' Mugai hyö rišt'izä proššaittih da lähtiettih matkuamah kod'ih. Se ol' kottšukuluińe ylen karus kohaz. Ruadua pidi äijäl, ku miel' itšel da joukol suurusta suaha. Toittši muuda ei ollun stolah kandua ku palań leibiä da vähäń suolua. Vai armas se kottšuińe mušikal da akal ol'i. Se ku rubei matkan jällez nägymäh, hyö kai hörötyttih da silmäd rišt'ittih, muga hyvä miel'i heil rod'ih järilleh kod'ih piästyö. Akka sanel'i: ''Koiz on uńigi magiembi.'' ''Muga on, muga'', mušikka duumaittši. ''Kod'ikopeikka on parembi kylän rubl'ua.''

Myö suojärveläzed olemmo kui nämäd akka da mušikka: aivin muistelemmo end'izie kod'iloi da end'izie eloloi, hod ei sie taki ainoz muga ravied miän elämized oldu. Vai ylen armahad ned oloized sie Suojärvil oldih! Senttäh myö rakkahal pajatammo: ''Tšomaińe oma kyläińe, armahańe lapsuuskod'ińe. Sie oled miulla mielessä, hot kunne männen iginä!'' Hoz meil on hyvä tiägi olla da eliä, myö tuagieh muistelemmo end'izie kod'irandazie, kod'ikujoizie da kalmoimuahuzie. Muga ruammo nygöigi nämien pruazńiekkoloin aigoih.

Enne lugiettih: ''Pruazńiekkoih mäńii ei räkkie eigö vihmua varua.'' Myö suojärveläzed emmö taiten varua ńi midä, ku omih brieguloih matkuammo. Vihmukkah l'ibo päivä žuarikkah, vesselä on, ku suammo joga vuotta nenga yhteh ugod'ie!

Tulgua terveh, armahad rahvahad!

Fed'a
(Kotškazen Romin bunukka)

Fil.tri Heikki Koukkusen juhlapuhe
Suojärven XXXIII pitäjäjuhlassa 25. 7. 1982

Valtiovalta jätti siirtoväen asioiden hoitamisen kesken

Jokseenkin tasan 38 vuotta sitten Karjalan heimo — suojärveläiset heidän joukossaan — aloitti taipaleen, jonka toivottiin jäävän kestoltaan lyhyeksi, mutta jonka toisaalta pelättiin erottavan karjalaiset pysyvästi kotiseuduistaan. Oli unennäkijöitä, jotka omia toiveitaan peilaten puhuivat vain muutaman viikon taikka kuukauden häiriötilanteesta ja pikaisesta paluusta ''runojen rannoille''. Jatkuvasti lisääntyvä oli kuitenkin niiden joukko, jotka tarkastelivat kasvavin peloin sitä massiivista ja tunteetonta vyöryä, joka uhkasi idästä päin niin Karjalan kansan kuin koko vapaan Suomenkin olemassaoloa. Jälleen kerran — ja tuskin viimeisen — poljettiin Karjalan maata rautaisin saappain. Jälleen kerran löivät meidän kotiseuduillamme vastakkain Idän käyrä sapeli ja Lännen suora miekka. Jokainen suomalainen taisteli tahtoen tai tahtomattaan, tietäen tai tietämättään, maailmoita jakavalla vyöhykkeellä: toisella puolen pelkoa herättävä, rautaisen kouran alla elävä Itä, toisella puolen yksilön vapauden ja kansojen itsemääräämisoikeuden aatteille rakentuva Länsi. Tässä kamppailussa Karjala menetettiin, mutta muu Suomi pelastui. En muista koskaan kuulleeni yhdenkään heimoni jäsenen menetyksistä huolimatta syyttävän muuta Suomea siitä, että Karjala uhrattiin. Lukemattomien karjalaisten olen sen sijaan kuullut siunaavan sitä, että Isänmaa säästyi. Jokaikisen siirtokarjalaisen sielu on silti Karjalassa. Toivokaamme, että kaikkien suomalaisten silmät olisivat jo auenneet näkemään, kuinka mittavan uhrin karjalaiset ovat tosiasiassa vapautemme edestä antaneet. Vasta kun oppii näkemään tämän uhrin todelliset mitat, voi ymmärtää sen, miksi me karjalaiset muodostamme erilaisia toimintayhteisöjä, miksi me puhumme yhä uudelleen ja uudelleen karjalaisuudestamme ja miksi me riennämme vuodesta vuoteen tuhatlukuisin joukoin kymmenille pitäjäjuhlillemme eri puolille maata. Rohkenen väittää, että moni ymmärtäisi siirtokarjalaisia nykyistä paremmin, jos vaivautuisi edes hetkeksi asettamaan itsensä heidän asemaansa. Silloin kysymys ''Viegö muissad'' tai ''Muistat sie viel?'' voisi saada ulkopuolisenkin korvassa aivan uutta sisältöä ja lämpöä sekä syvyyttä.

Tarkoitukseni on tässä yhteydessä tarkastella lyhyesti siirtokarjalaisuuteen vaikuttaneita tekijöitä ja kulttuurimme sodanjälkeistä muotoutumista kolmesta näkökulmasta: rajakarjalaisen perinteen ja ortodoksisen kirkon kehityksen kannalta sekä valtiovallan toimenpiteiden valossa. Niillä on ymmärettävästi kosketuskohtia toistensa kanssa, ja kulttuuripolitiikkamme kehittäminen edellyttää nimenomaan näiden yhtymäkohtien kriittistäkin tarkastelemista.

*

Kun Karjala kesällä 1944 jätettiin, Raja-Karjalan väestö joutui aluksi, kuten muistamme, pääosin Savoon, Keski-Suomeen ja Pohjanmaalle. Siirtoväen pysyvä sijoittaminen alkoi nopeasti. V:n 1945 korvauslailla pyrittiin menetysten osittaiseen korvaamiseen sekä rahana että valtion obligaatioina. Maataloussiirtoväki maksoi korvauksilla uusia tilojaan, joita alettiin muodostaa v:n 1945 maanhankintalain pohjalta. Suuri osa karjalankielisen Karjalan siirtolaisista joutui tyytymään ns. kylmiin tiloihin, jotka oli raivattava ja rakennettava alusta lähtien. Suojärveläisten pysyviksi sijoituspaikoiksi tulivat pääasiallisesti Pohjois-Karjalan ja Kainuun korvet.

Jos pysähdymme miettimään syvällisesti tätä heimomme elämänvaihetta, meidän on nöyrin mielin kiitettävä tuon ajankohdan työikäistä karjalaispolvea todellisesta uurastuksesta ja uhrimielestä. Suurta osaa heistä kiitoksemme ei enää tässä ajassa tavoita, mutta osa heistä on vieläkin joukossamme, monet nytkin juhlassamme mukana. Ottakaa vastaan, hyvät raivaajaveteraanit, syvän kiitollisuutemme ja kunnioituksemme vakuutus! Mieleeni on ainiaaksi jäänyt lapsuuteni päiviltä kuva kantoja ja kiviä täynnä olevan hakkuuaukion laidalla uurastavasta, keski-ikään tulossa olevasta karjalaisesta avioparista, joka väänsi maasta kannon ja kiven toisensa jälkeen, mutta jonka silmistä ei voinut lukea katkeruuden häivääkään. Niissä paloivat vain toivo ja usko parempaan huomiseen. Olen kysellyt itseltäni monesti jälkeenpäin, onko meissä tämän päivän nuorissa ja keski-ikäisissä karjalaisissa jäljellä enää hitustakaan tällaista inhimillistä suuruutta vai oliko tuo sankaruus vain sen historiallisen vaiheen heimossamme esille nostattama ominaisuus. Kun olen sitten miettinyt tätä asiaa Karjalan historian valossa, olen tullut yhä vakuuttuneemmaksi siitä, että tuosta toiveikkaasta, joustavasta ja valoisasta asenteesta itse asiassa löytyy heimomme hengissä säilymiselle ainoa ja täysin riittävä selitys.

Aidon rajakarjalaisen kulttuurin säilyttäminen oli valtavan uurastuksen ja uusien olosuhteiden vuoksi aluksi lähes ylivoimainen tehtävä. Karjalan kieli ja vanha karjalainen tapakulttuuri alkoivatkin yllättävän nopeasti hävitä. Pitäjäseurat ja säätiöt pitivät kotiseutuharrastusta yllä vuosikymmenestä toiseen, mutta varsinaisten kulttuuriohjelmien aikaan saaminen odotti sopivampia olosuhteita. Yleinen mielenkiinto karjalankieliseen Karjalan kulttuuriin heräsi samoihin aikoihin, jolloin virisi kaiken perinteisen ja arvokkaaksi koetun harrastaminen. Varsinainen rajakarja-

laisuuden esille tulemisen vauhdittaja oli kuitenkin Bomban karjalaiskylä, joka aloitti perinteemme vaalimisessa aivan uuden aikakauden. On mahdotonta luetella kaikkea sitä, mihin Bomba on jo lyhyen olemassaolonsa aikana vaikutustaan ulottanut. Me suojärveläiset voimme olla kiitollisia siitä, että Bomba on saatu luoduksi. Vakuutamme mitä painokkaimmin, että kaikki se kulttuurianti, mikä meidän suojärveläisten toimesta Bomballa ja muuallakin nähtäväksi ja kuultavaksi tuodaan, ts. kieli, laulut, leikit ja pelit, työtavat jne., edustaa varmasti aidointa suojärveläisyyttä ja rajakarjalaisuutta. Me olemme asettaneet jo alun pitäen kulttuurityöllemme tämän kriteerin ja pidämme siitä vastakin kiinni. Muut huolehtikoot omasta kulttuuristaan, me kyllä pidämme täst'edes vaarin omastamme. Meitä ei lannista tässä työssä mikään, koska tiedämme olevamme oikealla asialla.

Jos haluaisi asettaa tämän hetken kulttuurityöllemme joitakin erityistavoitteita, olisi mielestäni nykyistä tehokkaammin yritettävä saada julkisuuteen sitä eri alojen aineistoa, mikä Raja-Karjalasta on aikojen saatossa tallennettu. Kysymykseen eivät tulisi vain yleisesitykset, vaan ennen kaikkea erityisaloihin liittyvät julkaisut. Toinen suuri tavoite olisi nykyistä tiiviimmin yhteistyön aikaansaaminen karjalankielistä Karjalaa edustavien pitäjien välille. Tätä tavoitetta palvelee erinomaisesti se, että muutamat Raja-Karjalan pitäjät ovat päättäneet pitää ensi kesänä juhlansa yhteisesti Nurmeksessa. Kun tämä käytäntö saadaan pysyväksi, on otettu pitkä askel myönteiseen suuntaan. Yhteiset kokoontumiset johtavat toivottavasti kuitenkin ennen pitkää myös muuhun kulttuuriyhteistyöhön ja laajempien toimintakokonaisuuksien aikaansaamiseen. Kolmas suuri tavoite olisi se, että rajakarjalaiselle perinnetyölle saataisiin nykyistä enemmän tukea yleisistä varoista. Mikäli tämä edellyttää yhteisen katto-organisaation luomista, ei tämän askeleen ottamista tulisi hetkeäkään viivyttää. En pidä lainkaan mahdottomana sitä, että jo olemassa olevat karjalaisjärjestöt saisivat rinnalleen Rajakarjalaisen Kulttuurin Liiton tai jotakin muuta sopivaa nimeä kantavan karjalaisorganisaation. Alueemme kulttuuri on niin monimuotoinen ja arvokas, että sen hyväksi kannattaisi toimia nykyistä keskitetymmin.

Raja-Karjala oli vanhaa ortodoksista aluetta, jonka kulttuurin itäinen kristillisyys on antanut vuosisatojen mittaan voimakkaan värityksen. On ollut täysin selvää, että ydinkarjalainen väestö on vaikeinakin aikoina pitäytynyt siinä kristillisessä perinteessä, jonka vaikutus alkoi tuntua Laatokan alueella jo noin kahdeksan vuosisataa sitten. Ne, jotka olivat saaneet tutustua omakohtaisesti aitoon ja syvälliseen karjalaiseen kansanhurskauteen, tunsivat vakavaa huolta hajalle lyödyn ortodoksisen kirkkomme kohtalosta sodanjälkeisinä vaikeina vuosina. Kun kirkkokunta on sittemmin selvinnyt ainakin tyydyttävästi noista vaiheista, on tullut karjalais-ortodoksisen kulttuuriperinnön entistä syvemmän erittelemisen aika. Joensuussa on aloittanut äskettäin toimintansa Ortodoksisen Kulttuurin Säätiö, jonka tehtävänä on luoda kasvavia edellytyksiä tämän alueen tutkimukselle. Toivoisi, että niin mainitun säätiön kuin muidenkin

tahojen rahoittamissa ja toteuttamissa tutkimusohjelmissa käsiteltäisiin kulttuuriamme entistä laajemmasta näkökulmasta. Todella kriittistä huomiota kannattaisi mielestäni kiinnittää mm. vanhan esikristillisen ja uudemman kristillisen perinteen kohtaamiseen Karjalassa. Olen omassa perinnetyössäni tullut näkemään vanhan kulttuurin ja ortodoksisuuden vuorovaikutuksen entistä avarammasta, tavattoman rikastuttavasta näkökulmasta. En malta olla tuomatta esille tässä yhteydessä muutamia selvästi havaittavia erityispiirteitä.

Ensiksikin kirkolliset toimitukset jäivät paljolti maallikoiden hoidettaviksi. Tähän vaikuttivat tietenkin olosuhteet, olihan papistoa vähän ja yhteydenpito oli hankalaa. Selitystä tulisi kuitenkin hakea myös ikivanhasta käytännöstä: esikristillisen ajan tietäjät nousivat väestön omasta joukosta ja elivät enimmäkseen tavanomaista elämää erityislahjoistaan huolimatta. Kristinuskon tulo vanhan perinteen rinnalle ei voinut syrjäyttää yhteisön 'omavaraisuutta' myöskään uskonnonharjoituksessa. Vanhassa Karjalassa tämä ymmärrettiin vain laajemmin kuin nykyään, siis siten, että maallikko saattoi toimittaa eräällä tavoin myös sakramentteja. Tästä ovat esimerkkejä mm. nimen antaminen ja avioliiton siunaaminen; papin tehtävät hoiti nimeä annettaessa yleensä mummo eli buabo, avioliiton siunasi suku. Tavallaan 'sakramentaalinen' oli myös 'broskenjakäytäntö', siis anteeksipyytäminen ja -antaminen ystävästä tai omaisesta erottaessa sekä paaston alkaessa. Tämän voi kuvitella olleen yhteydessä synninpäästön sakramenttiin.

Toiseksi, naiset, varsinkin iäkkäät naiset, olivat keskeisesti 'papin' osissa toimittaen joko miehen rinnalla tai yksin 'sakramentaalisia' tehtäviä. Perinteisiin kuului, että miehet hoitivat tšasounissa hetkipalvelukset ja lukijan tehtävät, olivat stuarostoina, vanhimpina, jne., mutta perheeseen liittyvät toimitukset jätettiin useimmiten naisten hoitoon. Naiset tekivät myös useimmat taiat, itkivät virret, lepyttivät vainajat ja vastasivat muista keskeisistä menoista. Tämä piirre yhdistää karjalaisuuden niihin vanhoihin äitivaltaisiin eli matriarkaalisiin kulttuureihin, joista on myös tietoa. Karjalaa on sittemmin perustellusti pidetty miesten maailmana, mutta miesten valtaa kohti vienyt kehitys näyttäisi olleen myöhäsyntyistä. Voinee sitä paitsi sanoa, että miehen valta on rajoittunut Karjalassa aina paljolti ulkonaisiin piirteisiin, sisäinen voima ja hengen valtikka on kuulunut — ja kuuluu edelleenkin — karjalaiselle naiselle.

Kolmas huomionarvoinen erityispiirre on se, että esikristillinen ja kristillinen perinne sekoittuvat täysin toisiinsa ja ns. pakanallinen aines on pysynyt sitkeästi mukana meidän päiviimme saakka. Tästä ovat esimerkkeinä mm. lemmennosto- ja parannustaiat. Kun on haluttu parantaa tytön mahdollisuuksia päästä avioon, on mm. siunattu vettä ja rukoiltu taikoja tehtäessä ikonin edessä. Parannustaioissa pakanallisiin loitsuihin liitettiin kristillisiä sanoja, mm. amen, otettiin mukaan lukeminen kolmeen kertaan jne. Esimerkkejä löytyy vaikka kuinka paljon. Taikojen tekemistä ei mitenkään salattu yhteisöltä, vaan ne kuuluivat luonnollisena osana karjalankielisen Karjalan ihmisten elämään.

Edellä sanotun perusteella joku voisi väittää, että ortodoksinen kristillisyys oli juurtunut Karjalaan huonosti ja että karjalaiset olivat vain muotokristittyjä. Näin sanova ei kuitenkaan tunne todellista karjalaista sielua. Karjalainen on ollut aina kiintynyt vanhaan ja tärkeäksi koettuun eikä ole ollut missään oloissa valmis luopumaan siitä. Hän omaksui ja hyväksyi uuden, mutta sulautti sen mieluimmin vanhan perinteen lisäosaksi. Niinpä hän noudatti tarkoin kristinuskon luomia toimintamuotoja: hyväksyi ja piti paastot, vaati kristillistä käytöstä (mm. ristinmerkki piti aina muistaa tehdä), kristilliset juhla-ajat olivat arvossa jne. Hän ei kuitenkaan nähnyt mitään ristiriitaa siinä, että hän vielä ennen sotia osallistui Raja-Karjalan praasniekoissa härkä- ja pässiuhreihin, pyysi tietäjän apuun vastoinkäymisen sattuessa tahi uskoi onnen lisääntyvän taikojen avulla. Karjalainen oli todellinen vanhan ja uuden yhdistäjä, hänessä perinne ei vain elänyt, se myös kehittyi ja rikastui.

Toivon ja rohkenen myös uskoa, että virallisellakin ortodoksisella taholla suhtauduttaisiin vast'edes entistä avarammin ja kokonaisvaltaisemmin niihin kulttuuri-ilmiöihin, jotka kukoistivat tämän kirkon vaikutusalueella muotoutuneessa karjalaisuudessa. Silloin tällöin kuulee korkeidenkin ortodoksiedustajien puhuvan vanhasta karjalaisuudesta 'siedettävänä' tai 'ei kokonaan tuomittavana' kulttuurina. Tällainen vähättelevä ja säälittelevä asenne on täysin väärä ja osoittaa, miten huonosti kalevalais-karjalainen maailma on näin sanovalle avautunut. Toivottavasti uudet, raikkaammat tuulet alkavat tälläkin alueella puhaltaa ja ortodoksia voidaan taas kokea siksi ihmis- ja elämänläheiseksi uskonnoksi, jollainen se parhaimmillaan on ja jollaisena se vanhassa Karjalassa koettiin.

Ortodoksisen kirkkokuntamme jatkuva puuhailu ulkonaista asemaansa koskevissa asioissa ei voi johtaa muuhun kuin jäsenistön etääntymiseen uskonnollisesta ympäristöstään. Vain todellinen ihmisen etsiminen ja löytäminen voivat estää pienen, meille rakkaan kirkkokuntamme jäsenmäärän jatkuvan laskemisen ja aloittaa historiassamme jälleen uuden nousun kauden. Tosiasioiden esille tuomista ei pitäisi vältellä ja kokea instituutioihin tai henkilöihin kohdistuvaksi arvosteluksi, vaan vilpittömäksi huolestuneisuuden osoitukseksi.

Sekä siirtoväen asioiden hoitamisessa että ortodoksisen kirkkokuntamme jälleenrakentamisessa valtiovallalla on ollut keskeinen asema. Meillä on perustellusti kiitelty sitä, kuinka hyvin ja taitavasti Suomen valtio siirtoväkensä hoiti. Tämä kiitos voi koskea kuitenkin vain siirtolaisuuden ensimmäistä vaihetta. Tosiasia nimittäin on, että valtiovalta jätti siirtoväen hoitamisen täysin kesken. Talous- ja sosiaalipolitiikkamme ei kyennyt sopeutumaan siihen uuteen tilanteeseen, johon aivan liian pieniltä tiloilta ja muilta karjalaisten asuma-alueilta koulutukseen ja työelämään tulevat suuret ikäluokat rynnistivät. Tulevan tutkimuksen tehtävänä on selvittää, miten olennaisesti ns. kehitysalueongelma johtuu siirtoväkeä koskevien toimenpiteiden keskeneräisyydestä ja miten paljon enemmän siirtoväki joutui kokemaan kehitysalueongelmien aiheuttamat vaivat. Tosiasia joka tapauksessa on, että monien karjalaisten kohdalla siirtolaisuus

jatkuu. Varsin perusteltua lienee väittää, että tämä on ollut valtiovallan vajavaisen tai jopa virheellisen sijoitus- sekä koulutustoiminnan seurausta.

Meidän karjalaisten ortodoksien tulisi vaalia parasta itsessämme, nimittäin valoisaa elämänkatsomusta ja uskoa huomiseen. Vapaan yhteiskuntamuodon moittijoita ei tästäkään ajasta toden totta puutu, mutta meidän karjalaisten ja varsinkaan karjalaisten yrittäjien ei tulisi olla tuossa kuorossa mukana. Vapaa markkinatalous on osoittanut jatkuvasti elinkykynsä ja luonut voimavaroja, joiden puitteissa pystytään huolehtimaan entistä paremmin myös yhteiskunnan sosiaalisista tehtävistä.

Samaan aikaan kaiken puute synkentää ihmisten elämän toisenlaisissa yhteiskunnissa. Ne, jotka puhuvat suureen ääneen kielteisessä sävyssä yrittämisestä ja kaupallisuudesta, ovat itse asiassa vapaan yhteiskunnan vihollisten asialla, vaikka monet heistä muka lukeutuvatkin tällaisen yhteiskunnan kannattajiin. Meidän tulisikin nyt ehkä tarkemmin kuin koskaan ennen kyetä erottamaan todelliset ystävät vihollisista. Hurskastelulla ei yhteiskuntaa rakenneta. On selvää, että vain taloudellisia voimavaroja luomalla ja kehittämällä voidaan antaa mahdollisuudet myös kulttuuritoimintojen monipuolistamiselle. Yrittäjyyden merkityksen korostaminen on siten paikallaan aina myös kulttuuritilaisuuksien yhteydessä. Olkoon tämäkin juhla isänmaallisuuden, vapauden ja yksilön oikeuksien sekä velvollisuuksien korostamisen juhla. Silloin se edustaa karjalaisuutta parhaimmillaan.

Kaksi kellokasta: Heikki, juhlapuhuja, ja Joensuun Seudun Suojärveläiset r.y.:n puheenjohtaja Johannes Norppa.

Heikki Koukkunen:

Aluekeskukset helpottaisivat ja lisäisivät rajakarjalaisten yhteydenpitoa

Viime viikkoina on keskusteltu varsin vilkkaasti karjalaisen kulttuurin aluekeskuksista, joita on kaavailtu maan eri osiin. Käytin jokin aika sitten julkisuudessa puheenvuoron, jossa toivoin Kuopion aluekeskuksen suunnittelemiseen pantavan vauhtia. Eräissä yhteyksissä tämä esitys on tulkittu niin, että olisin ollut ajamassa Kuopioon valtakunnallista karjalaiskeskusta. Näinhän asia ei ole, vaan Kuopioon tulisi vain yksi aluekeskus. Se palvelisi lähinnä Savon karjalaisia.

Aluekeskussuunnitelma on ollut Karjalan Liiton piirissä esillä jo vuosia. Nykyäänhän on olemassa kaksi valtakunnallista karjalaisten keskuspaikkaa, Helsinki ja Joensuu. Karjalan Liiton päätoiminnot sijaitsevat Helsingissä, Joensuussa taas on Karjalan Talo, Karjalaisen Kulttuurin Edistämissäätiö, monia muita merkittäviä karjalaisjärjestöjä sekä Joensuun korkeakoulu, jonka työssä karjalaisuuden osuus toivottavasti vastaisuudessa kasvaa. Suojärveläisten suunnittelema karjalainen kyläyhteisö tulee aikanaan lisäämään vahvasti kaupunkimme aitokarjalaista ilmettä. Näin ollen Helsinki ja Joensuu painivat aivan eri sarjassa kuin ne paikkakunnat, joille karjalaisia aluekeskuksia on suunniteltu.

Karjalan ja Savon aluekeskukset olisivat varsinkin meidän rajakarjalaisten kannalta erityisen tärkeitä. Näille alueille sijoitettiin aikanaan pääosa ortodoksisesta siirtoväestä, ja vaikka muuttoliike on vienyt sangen paljon väkeä muualle, näistä seuduista voidaan puhua edelleen rajakarjalaisten tukialueina. Kuten edellä jo mainitsin, Joensuu on vahva karjalaiskeskus, jonka myönteistä panosta Bomban karjalaiskylä Pohjois-Karjalan osalta oivallisesti täydentää. Savossa, salmilaisten ja suistamolaisten vahvalla alueella, ei sen sijaan ole minkäänlaista kokoavaa karjalaispistettä. Tämän puutteen poistamiseen tähtää suunniteltu Kuopion (tai jonkin muun Savon paikkakunnan) karjalainen toimintakeskus, joka tulisi mielestäni ilman muuta rakentaa vanhan rajakarjalaisen puuarkkitehtuurin mukaisesti. Nämä karjalaisyksiköt tiivistäisivät epäilemät-

tä varsinkin ortodoksisten karjalaisten yhteydenpitoa ja olisivat näin omiaan edistämään nyt alulle pantua rajakarjalaisten tiiviimpää yhteistyötä. Sitä me suojärveläiset olemme varmasti valmiit yksin tuumin edistämään.

(Oma Suojärvi 2/1983)

Tutkija kammiossaan.

Fil.tri Heikki Koukkunen:

Bysantin perintö — karjalaisuuden rikastuttaja

Bysantti on vaikuttanut monin tavoin karjalaiseen kulttuuriin varsinkin perinteemme muotoutumisen ensimmäisinä vuosisatoina. Kun meillä puhutaan ns. itäisen aineksen tulosta Karjalaan, korostetaan usein tiettyjen karjalaisuuden piirteiden slaavilaista alkuperää. Analysoinnissa olisi kuitenkin syytä edetä kauemmaksi taaksepäin. Tällöin tulisi vastaan Bysantin rikas henkinen traditio, jonka kautta Karjala on ollut yhteydessä maailmanlaajuisiin kulttuurin valtavirtoihin. Etsiessämme karjalaisuuden perusteita meidän tulisi olla eräänlaisia kulttuurin entistäjiä: myöhäsyntyisten kerrosten läpi meidän pitäisi etsiytyä nykyisen perinteemme juuriin saakka. Tällöin emme voisi olla havaitsematta, kuinka rikas Bysantin vaikutus on Karjalassa todella ollut.

Bysantilla tarkoitetaan Itä-Rooman keisarikuntaa, joka syntyi Rooman imperiumin jakautuessa 300-luvun lopussa kahtia. Keisarikunta oli pystyssä yli tuhat vuotta eli 1400-luvun puoliväliin saakka, jolloin muhamettilaiset valloittivat sen alueet. Bysantti oli tosin ollut jo sitä ennen vaikeuksissa mm. läntisten ristiretkeilijöiden vuoksi, mutta vasta sulttaanit tekivät keisarikunnasta lopun.

Bysanttia kutsutaan joskus nimellä Kreikkalainen keisarikunta. Tämä nimitys kertoo valtakunnan henkisen perustan olleen nimenomaan kreikkalaisessa kulttuurissa. Bysantin virallinen kieli oli kreikka. Pääkaupunki Konstantinopoli oli valtakunnan hallinnollinen ja henkinen keskus.

Bysantti koki erityisen mahdin ajan makedonialaisen hallitsijasuvun kaudella, joka kesti 800-luvun puolivälistä 1000-luvun puoliväliin saakka. Ortodoksisesta kirkosta tuli todellinen laajaa valtakuntaa yhdistävä tekijä. Uskonnollisen lähetystyön myötä bysanttilainen kulttuuri levisi kauas mahtavan valtakunnan äärirajoille saakka ja myös sen rajojen ulkopuolelle. Juuri tänä ajanjaksona Karjalakin loi ensimmäiset sekä aineelliset että henkiset kosketuksensa rikkaaseen Bysanttiin.

Karjalaisten esi-isiemme oletetaan ryhtyneen asuttamaan Karjalaa pysyvästi ajanlaskumme kahdeksannella ja yhdeksännellä vuosisadalla.

Asutus on ilmeisesti keskittynyt aluksi pääasiallisesti Laatokan länsi- ja eteläpuolelle. Tunnettua on, että Karjala oli itsenäinen ja eli suuruuden aikaa juuri historiansa ensimmäisinä vuosisatoina. Vuodet 1 000—1 300 näyttävät olleen todellista aineellisen kukoistuksen kautta. Karjalaiset liikkuivat laajalti; heidän valvonnassaan olivat mm. suuret erämaa-alueet Lappia ja Pohjanmaata myöten.

Bysantin mahdin ja Karjalan suuruuden vuodet osuivat yksiin, mutta tuolloin koettiin kolmaskin kukoistuskausi, Pohjolan tarunhohtoisten viikinkien valloitus- ja kauppamatkojen aika, joka muodostaa varsinaisen sillan Bysantin ja Karjalan välille. Lännessä viikinkiretkien kohteina olivat Brittein saaret ja Länsi-Eurooppa, missä normannit, pohjoismaiset merenkävijät ja soturit, kulkivat varsinaisilla valloitusretkillään. Itäisten reittien viikingit eli varjagit sen sijaan olivat enemmänkin kauppamiehiä. He matkasivat Venäjän jokia pitkin Bysanttiin saakka ja kävivät kauppaa keisarikunnassa, palvelivatpa monet heistä keisarin henkivartiomiehinäkin. Varjagit perustivat Venäjälle markkinapaikkoja ja tekivät kauppasopimuksia Bysantin kanssa. Heitä alettiin myös käännyttää ortodoksiseen uskoon.

On hyvin todennäköistä, että näiden Bysantin-matkaajien joukossa on ollut ainakin 900-luvulta lähtien myös karjalaisia. Vielä todennäköisempää on, että karjalaiset olivat varjagien ''alihankkijoita'', ts. vaihtoivat näiden kanssa tuotteitaan, pääasiallisesti turkiksia, Bysantista tuotuihin tavaroihin, ennen muuta aseisiin, kankaisiin ja koruihin. Samalla he näyttävät saaneen kauppakumppaneiltaan myös uusia henkisiä virikkeitä. Voimmekin perustellusti sanoa, että Karjala on omaksunut Bysantista historiansa ensimmäisten vuosisatojen aikana sekä suoria että välillisiä vaikutteita. Tämä näkyy mm. siitä, että Karjalan haudoista on tavattu bysanttilaisaiheista, usein kristillissisällöllistä esineistöä, joka on Karjalan kristillistä kautta huomattavasti varhaisemmalta ajalta.

Bysantin vaikutus voimistui Karjalassa kristinuskon alkaessa vallata pohjoisia alueita. Venäläinen Nestorin kronikka pitää Venäjän valtakunnan perustajana viikinkipäällikkö Rurikia, joka asettui asumaan viimeistään 800-luvulla perustettuun Novgorodin kaupunkiin. Tämä kaupunki on Olhavanjoen varrella Ilmajärven pohjoispuolella. Vaikka Venäjän keskukseksi tuli Rurikin kuoltua Kiova, Novgorod säilytti vuosisatoja tärkeän aseman Pohjois-Venäjän talous- ja kulttuurielämässä. Se valitsi itse ruhtinaansa ja alkoi levittää valtaansa mm. Karjalaan. Karjalaiset olivat vuosisatoja kauppayhteydessä Novgorodin kanssa. Vasta 1200-luvun puolivälistä alkaen Novgorod näyttää ryhtyneen alistamaan karjalaisia myös poliittiseen valtaansa. Novgorod itse menetti riippumattomuutensa Iivana Julman aikana pari vuosisataa myöhemmin.

Novgorod välitti 900-luvulta lähtien Bysantin kulttuuria Pohjolaan. Kaupunki sai ensimmäisen piispansa 900-luvun lopulla Kreikasta, mistä Novgorodiin tuli myös pappeja sekä monien alojen käsityöläisiä ja taiteilijoita. Novgorodin kirkot olivat kuin suoraan Bysantista Pohjolaan siirrettyjä ja niiden ikonostaasit sekä maalaukset kreikkalaisten tekemiä.

Kirkolliset tavat ja kirkkolaulu tulivat niinikään Bysantista. Tämä kreikkalainen perinne säilyi sangen pitkään kristillisen toiminnan pohjana ja levisi pian lähetystyön kautta myös Karjalaan. Laatokan eteläpuolelle yli tuhat vuotta sitten perustettu Laatokanlinnan (Staraja Ladogan) kaupunki kuului Novgorodin alaisuuteen ja sai sieltä myös bysanttilaisperäisen kirkollisen kulttuurin. Tässä lähellä karjalaisten aluetta sijaitsevassa kaupungissa oli 1200-luvulle tultaessa jo puolenkymmentä kirkkoa. Laatokanlinnassa asui todennäköisesti myös karjalaisia, ja Karjala kävi vilkasta kauppaa sen kanssa. Vanhastaan tiedetään, että sellaiset kristilliset sanat kuin risti, pappi ja kummi ovat suomen kielessä itäistä perua ja kertovat Idän suunnalta tulleesta varhaisesta kristillisestä vaikutuksesta. Pakanallinen polttohautaus näyttää alkaneen hävitä Karjalasta 1000-luvulta lähtien, ja 1200-luvulla kristillinen ruumishautaus oli Karjalassa jo täysin vallitseva.

Kristillisen kirkon laatokankarjalaisiin sillanpääasemiin, Valamon ja Konevitsan luostareihin, Bysantti vaikutti jo yksin näiden luostareiden perustajien kautta: Valamon kilvoituselämän toisen alkuunpanijan Sergein uskotaan olleen kreikkalainen munkki, ja Konevitsan perustaja Arseni tuli kreikkalaisesta Athos-vuoren kilvoituskeskuksesta. Bysantin vaikutus kuuluu ja näkyy meillä vielä tänä päivänäkin monella tavalla, mm. valamolaisessa kirkkolaulussa, karjalaisessa arkkitehtuurissa, ikonimaalareidemme tekemissä pyhissä kuvissa, niin vanhoissa kuin uusissakin kirkkotekstiileissä, ortodoksisen kirkkomme käytössä olevassa kirkkorunoudessa, mm. jumalanpalvelusteksteissä jne. Näin ollen voi perustellusti sanoa, että Bysantin perinne on edelleenkin eräs karjalaisen hengenperinnön elävä osa.

Fil. tri Heikki Koukkunen:

Itkuvirret — Karjalan henkistä aarteistoa

Itkuvirret ovat olleet ja niiden voidaan sanoa olevan edelleenkin arvokas osa ortodoksisten karjalaisten henkistä perintöä. Itkut ovat liittyneet useimmiten kuolemaan ja vainajien muistelemiseen, häihin (jolloin on itketty morsiamen lähtöä lapsuuskodista vieraisiin oloihin) sekä sotaväenottoon, jonka yhteydessä on viritetty itkuvirsi sotapalveluksen vaivoihin ja vaaroihin joutuvalle nuorukaiselle. Lisäksi on ollut moniin muihinkin elämäntilanteisiin (vierailuihin, sairauksiin, onnettomuuksiin jne.) liittyviä ns. tilapääitkuja.

''Iänel itkendä'' on ollut hyvin yleistä Raja-Karjalassa, Aunuksessa ja Tverin Karjalassa. Näiden alueiden karjalaisista löytyy tänäkin päivänä hyviä itkijöitä. Sen sijaan Vienan Karjala on perinteisesti ollut itkuvirsistä köyhempää aluetta.

Itkuvirsien esittäminen on ollut Karjalassa lähes poikkeuksetta ''akkoin jielo'', so. naisten asia; vain joistakin miespuolisista itkijöistä on säilynyt tietoja. Naisitkijöitä oli sitä vastoin joka kylässä useitakin. Itkijöiksi ei yleensä ryhdytty nuorina, itkijä oli tavallisimmin jo keski-iän sivuuttanut, leskeksi jäänyt nainen. Vanhat suojärveläiset ovat kertoneet minulle, että parhaat itkijät olivat ennen vanhaan ''huol'ienaluizie'', huolia ja vaivoja kokeneita, suurten perheiden kaitsijoiksi jääneitä leskiäitejä. Tunnetut itkijät olivat kylissään arvostettuja henkilöitä, joita haettiin mm. kuolemantapauksen sattuessa itkemään vainajan ruumiin äärelle. Itkijän on pitänyt olla henkisesti mittava, elämänkokemuksen kasvattama, syvästi tunteva ihminen. Juuri sellainen on itäkarjalaissyntyinen, Raja-Karjalaan avioliiton kautta tullut, venäläisen sotavankeuden kauhut ja monien siirtolaisvuosien vaivat kokenut O u t i K a t a l k i n . Hän ei tosin ole leski, mutta hän on joutunut lukuisten muiden siirtokarjalaisten tavoin ankarasti uurastamaan, onhan perheessä ollut kaksitoista lasta.
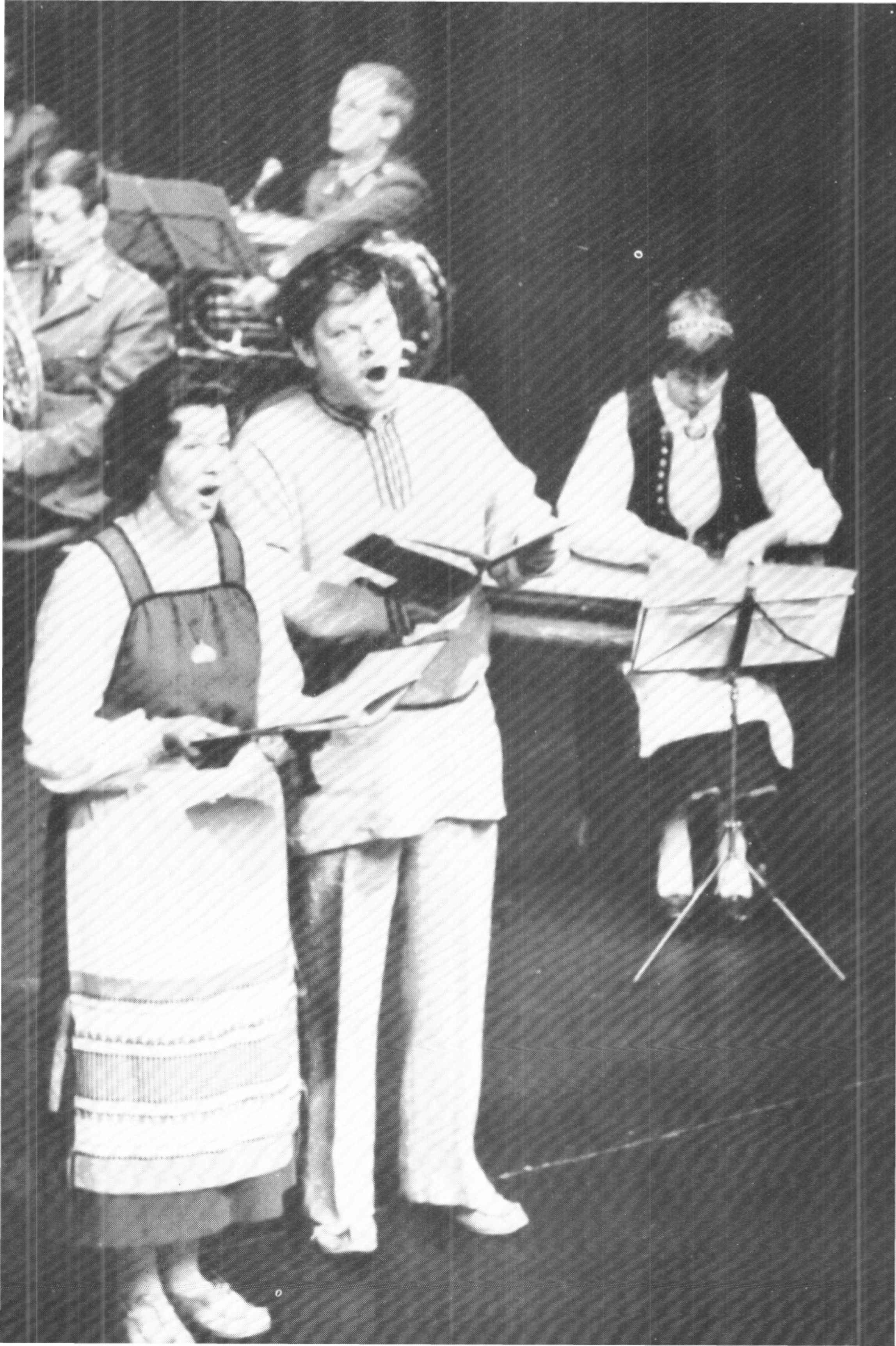
Outi Katalkin hallitsee itkuvirsien rikkaan kielen, mm. lukuisat kuvalliset ilmaisut, ylisanat, hellittelysanat ja kiertoilmaisut. Itkuissa on muka-

na monia aineksia: luonnonkuvausta, itkun kohteena olevan henkilön elämänkohtaloita kuvaavaa kerrontaa, "tuonilmaisten" eli henkimaailman ylistämistä sekä suostuttelua jne. Itkut ovatkin runoa kauneimmillaan.

Itkuvirsien historia ulottuu vuosituhansien taakse, tiedetäänhän itkujen sisältyneen esim. itämaisten kansojen vanhaan kulttuuriin. Raamatussa puhutaan niinikään itkuvirsien laulamisesta, ja itkuvirret olivat mm. antiikin ajan Kreikassa osa hautajaismenoja. Itkuvirret yhdistävät näin Karjalaa suuriin maailmankulttuureihin. Tutkijat ovatkin todenneet karjalaisten itkuvirsien edustavan erittäin vanhaa kulttuuriperinnettä.

Tšasoun pordahil . . .

Sisällys

Sivu

Heikki Kirkinen:
Dosentti Heikki Koukkusen muistolle 6
Karjalan heimo n:o 11—12/1983

Metropoliitta Johannes:
Dosentti Heikki Koukkusen hautauspäivänä 25. 11. 1983 8

Maire Tsutsunen:
”Oi kiitos, Sa Luojani armollinen, joka päivästä jonka ma elin.” 11
Oma Suojärvi 4/1983

Kotškan Semoi (Simo Koukkunen):
Muistelemma Kotškan Fed'ua 13

Matti Jeskanen:
Fed'an lähtehyö 17

Kotškańe Fed'a:
Puolla omua muahuista 19
Rastava — vesselä bruašńiekka 20
Synnyinmuan aiga 23
”Nygöi tul'immo sulhazikse!” 25
Päiväketšoid da illatšut 27
Yöketšoid da ad'ivot 30
Suuri pyhä 32
Blahošenja da virboi 35
Sražńoi ńedäl'i da äijäpäivä 37
Krisenjańedäl'i da ruadenttšad 39
Jyrrinpäivä — keviän zavod'ii 41
Kevädmiikkulaz voznozeńńah 43
”Min kezäl keriät, sen talvel tabuat” 45

Heikki Koukkunen:
Karjalainen kulttuurityö mittavien tehtävien edessä 48
Tervehdyspuhe Sviizoin praasniekkaan 12.—14. 9. 1980 51
Siirtokarjalaiset paheksuvat raja-aitojen rakentamista kajalaisen kulttuurin sisälle 52
Juhlapuhe Sviizoin praasniekassa 14. 9.1980
Ortodoksisuus — kansallisen identiteettimme rikastuttaja 56
Karjalainen n:o 167/1982
Ortodokseille historiakirja 59
Karjalainen n:o 167/1982
Karjalaisseurojen Pohjois-Karjalan piirin puheenjohtajan tervehdys Suojärven XXXII pitäjäjuhlaan 61
Oma Suojärvi 2/1982
Valtiovalta jätti siirtoväen asioiden hoitamisen kesken 62
Juhlapuhe Suojärven XXXIII pitäjäjuhlassa 25. 7. 1982
Aluekeskukset helpottaisivat ja lisäisivät rajakarjalaisten yhteydenpitoa 68
Oma Suojärvi 2/1983
Bysantin perintö — karjalaisuuden rikastuttaja 70
Itkuvirret — Karjalan henkistä aarteistoa 73

Heikin nurkkaus, nähtiin vuosina 1982—1983 sanomalehti Karjalaisessa otsikkona, jonka alla ilmestyivät fil.tri Heikki Koukkusen karjalankieliset pakinat. Jotta Heikin nurkkaus ei hiljenisi, jotta karjalan kieli ja perinnetyö edelleen elpyisivät, Joensuun seudun suojärveläiset julkaisevat hänen pakinansa sekä muutamia lehtikirjoituksia, puheita ja esitelmiä jälkipolvien käyttöön. Mukana on myös muistokirjoituksia eri lehdistä sekä valokuvia vuosien varrelta. — Kannustakoon Heikin valoisa muisto Karjalan kansaa menneisyytensä tuntemiseen, sillä siitä kasvaa tulevaisuus.

Kansikuva Tuula Murtola